

Exportbevordering

Een institutioneel onderzoek naar het handelen van de (rijks)overheid op het terrein van de exportbevordering vanaf 1945.

Concept 11 april 2001

E.A.T.M.Schreuder

PROJECT INVOERING VERKORTING OVERBRENGINGSTERMIJN

Voor u ligt het rapport waarin de uitkomsten van een onderzoek, gehouden in het kader van het Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn (PIVOT), zijn weergegeven. PIVOT is een projectorganisatie die in mei 1991 door de Algemene Rijksarchivaris in het leven is geroepen. De aanleiding daarvoor vormde de (voorgenomen) verkorting van de overbrengingstermijn conform de nieuwe Archiefwet van vijftig naar twintig jaar. Vanuit het oogpunt van democratisering van het openbaar bestuur moet deze termijnverkorting positief worden beoordeeld. Immers, eerder overgedragen archieven worden ook eerder volledig toegankelijk voor het publiek. Voor de Rijksarchiefdienst betekent deze termijnverkorting echter dat, wanneer er geen maatregelen worden genomen, hij overstroomd wordt met archiefmateriaal. De neerslag van dertig jaar overheidshandelen zou bij de invoering van de nieuwe wet in een korte periode moeten worden overgebracht naar de depots van de archiefdiensten. Voor de centrale rijksorganen wordt de omvang van deze stroom van gegevensbestanden geschat op ongeveer 600 strekkende kilometer over de periode 1943-1973 en over de periode 1973-1990 op nog eens eenzelfde hoeveelheid. Omdat een dergelijke hoeveelheid archiefmateriaal niet beheersbaar, noch hanteerbaar is en de opslag ervan te kostbaar, heeft de Rijksarchiefdienst in het kader van PIVOT tezamen met de verschillende Hoge Colleges van Staat en de ministeries maatregelen getroffen om deze vloed te kanaliseren.

Bij het uitvoeren van deze inhaaloperatie moesten reeds bestaande problemen bij de archiefzorg van de rijksoverheid in versneld tempo worden opgelost. Onder de Archiefwet 1962 zijn grote achterstanden ontstaan in het selecteren van naoorlogs archiefmateriaal en in het overbrengen van archief van vóór 1940 naar de Rijksarchiefdienst. In inspectierapporten van de Rijksarchiefdienst werd daar al op gewezen, maar door het rapport 'Archiefbeheer en -behoud bij het Rijk' dat de Algemene Rekenkamer in 1988 uitbracht, is dit probleem pas in zijn volle omvang tot politiek Den Haag doorgedrongen.

PIVOT is mogelijk geworden door de inzet van extra financiële middelen die de minister van WVC in 1991 heeft toegezegd: fl. 17 miljoen over een periode van tien jaar (de looptijd van het project). Daarnaast zetten de ministeries en de Hoge Colleges van Staat, verantwoordelijk voor selectie en overdracht van hun archieven, elk eigen middelen in om deze operatie mogelijk te maken. Afspraken daarover zijn vastgelegd in convenanten die de verschillende secretarissen-generaal of vertegenwoordigers van de Hoge Colleges van Staat met de Algemene Rijksarchivaris hebben gesloten.

1. De uitgangspunten van PIVOT

Om de hierboven beschreven papiervloed op een verantwoorde manier te kunnen beperken heeft PIVOT een nieuw selectie-instrument ontworpen. De traditionele selectiemethoden zijn voor een operatie van deze omvang niet toereikend: zij zijn te arbeidsintensief en dus te kostbaar, terwijl de basis van de gevoerde selectie niet altijd duidelijk is geformuleerd. Bij de traditionele selectie worden als criteria gebruikt: de inhoudelijke of informatieve waarde van documenten en de plaats die zij innemen in het geheel van een dossier, een archief of verzameling archieven. Aangezien men bij die manier van selecteren geen model hanteert waarmee men de context van de gegevens in kaart kan brengen, kan men aan de gegevens op zich moeilijk een waarde toekennen. De functie van de gegevens is in dat geval niet te achterhalen. Het gevolg hiervan is een subjectieve selectie omdat iedereen die selecteert een eigen interpretatie aan de gegevens geeft.

PIVOT gaat ervan uit dat de selectie moet worden uitgevoerd vanuit het gezichtspunt van het overheidsorgaan of de organen die deze documenten in het kader van hun taak en het daaruit voortvloeiende handelen hebben ontvangen of geproduceerd: niet de informatiewaarde van documenten, maar de waardebeoordeling van handelingen van overheidsorganen staat centraal. Met de gegevensbestanden die naar de Rijksarchiefdienst worden overgebracht moet het handelen van de overheid in relatie tot haar omgeving op hoofdlijnen te reconstrueren zijn. Daarbij wil PIVOT met het resultaat van de selectie op basis van deze doelstelling bronnen voor de kennis van en het inzicht in de Nederlandse samenleving (en cultuur) veiligstellen voor blijvende bewaring.

De methode om dit te bereiken is de methode institutioneel onderzoek van PIVOT. Deze methode is in de afgelopen jaren ontwikkeld aan de hand van praktijkervaringen en nieuwe, theoretische inzichten uit binnen- en buitenland. Via wet- en regelgeving en andere bestuurlijk-organisatorische bronnen wordt nagegaan welke handelingen overheidsorganen verrichten. Op basis van de handelingen kan achterhaald worden welke neerslag er in principe zou *moeten* zijn. Met andere woorden, de selectie zal niet meer plaatsvinden op basis van het archiefstuk zelf, maar op basis van de handeling. Handelingen worden gewaardeerd in het kader van de context.

Uiteindelijk zal PIVOT de overbrenging van het geselecteerde materiaal naar de depots van de Rijksarchiefdienst begeleiden. De rijksorganen zijn zelf verantwoordelijk voor de fysieke selectie en bewerking die de archieven en andere gegevensbestanden moeten ondergaan om ze geschikt te maken voor overdracht. Desgewenst zal PIVOT hen daarbij adviseren. Richtsnoer voor de bewerking na het institutioneel onderzoek en de institutionele selectie vormen de door de Permanente Commissie Documentaire Informatievoorziening (PCDIN) in september 1991 aanvaarde 'Normen voor goede en geordende staat' (zie hiervoor ook de PIVOT-brochure 'Om de kwaliteit van het behoud: normen 'goede en geordende staat' (Rijksarchiefdienst/PIVOT, 's Gravenhage 1993).

2. Het institutioneel onderzoek

Om het voor de selectie noodzakelijke inzicht te krijgen in het handelen van de overheidsorganen is PIVOT institutionele onderzoeken gestart bij de verschillende ministeries. De onderzoekers worden door PIVOT zelf en door de verschillende ministeries ingezet. Zij nemen gezamenlijk ongeveer 130 onderzoeksgebieden of beleidsterreinen voor hun rekening. Per beleidsterrein beschrijft de onderzoeker de historische ontwikkeling van dat beleidsterrein als context van de handelingen die er sinds 1940 zijn verricht. De onderzoeksperiode verschilt per beleidsterrein, maar bestrijkt in het algemeen de periode 1940 tot heden.

Uitgangspunt bij de onderzoeken vormt de Methode van Institutioneel Onderzoek (MIO), neergelegd in de brochure 'Handelend optreden' (PIVOT-brochure, 's Gravenhage 1994). De resultaten van een institutioneel onderzoek worden beschreven in een Rapport Institutioneel Onderzoek (RIO). Een RIO is de contextbeschrijving van een beleidsterrein waarop overheidsorganen handelend optreden en omvat:

1. een historische schets van het beleidsterrein waarop het onderzoek betrekking heeft, inclusief:
  - de doelstellingen van de overheid op het beleidsterrein;
  - de overheidsorganen en overige actoren;
  - de onderlinge relaties tussen de actoren;
  - de beleidsinstrumenten;
  - een beschrijving van het taakgebied waartoe het beleidsterrein behoort.
2. een overzicht van de handelingen die overheidsorganen verrichten of hebben verricht, inclusief:
  - de looptijd van elke handeling (begin- en einddatum);
  - de grondslag (bron) van elke handeling;
  - het product van de handeling (indien bekend).

Zo mogelijk worden de handelingen thematisch of procedureel geordend, waardoor men de handelingen in hun context kan zien.

Een belangrijk begrip in het institutioneel onderzoek vormt de 'handeling'. Een handeling is een complex van activiteiten, gericht op het totstandbrengen van een product, dat een actor verricht ter vervulling van een taak of op grond van een bevoegdheid. Aangezien we niet alleen willen beschrijven wat de overheid moet doen maar ook wat zij daadwerkelijk doet, gebruiken we als bron voor het beschrijven van het handelen niet alleen officiële wet- en regelgeving en de daaruit voortvloeiende algemene maatregelen van bestuur, koninklijke besluiten, ministeriële regelingen en beschikkingen zoals instellings-, opheffings- en organisatiebesluiten als onderzoeksbron, maar ook jaarverslagen en jaaroverzichten, staatsalmanakken, memories van toelichting op de rijksbegroting en op bovengenoemde wetten, beleidsnota's, archieven en literatuur. Daarnaast vormen interviews met beleidsmedewerkers en andere deskundigen - in en buiten de overheid- op het beleidsterrein een bron van informatie.

Naast het begrip 'handeling' neemt het begrip 'actor' in het institutioneel onderzoek een belangrijke plaats in. 'Actor' volgens de PIVOT-methode wordt gedefinieerd als "een overheidsorgaan of een particuliere organisatie of persoon die een rol speelt op een beleidsterrein". Strekten de PIVOT-onderzoeken zich tot 1995 uit tot de handelingen van overheidsorganen in de strikte zin van het woord, in de Archiefwet 1995 wordt, gebaseerd op de Algemene wet bestuursrecht, onder 'overheidsorgaan' verstaan "organen van overheidsstichtingen, verenigingen en vennootschappen die, ook voor zover zij niet krachtens publiekrecht zijn ingesteld, toch met openbaar gezag zijn bekleed of waaraan toch één of meer overheidstaken zijn opgedragen en de daarvoor benodigde publiekrechtelijke bevoegdheden zijn toegekend". Het begrip 'overheidsorgaan' is hiermee aanzienlijk verbreed.

In de onderzoeksrapporten worden de handelingen van particuliere instellingen niet opgenomen. Wel wordt hun rol op het beleidsterrein beschreven. Op grond van het acquisitieprofiel van het Algemeen Rijksarchief wordt bepaald of de archieven van particuliere instellingen voor overbrenging in aanmerking komen.

3. De toepassingsmogelijkheden

De resultaten van het institutioneel onderzoek, neergelegd in het RIO, worden daarna verwerkt in een wettelijk voorgeschreven selectie-instrument: de selectielijst, in PIVOT-termen het "basis selectiedocument" (BSD). De selectielijst is een lijst van handelingen die elk voorzien zijn van de waardering 'bewaren' of 'vernietigen'. De selectielijst volgt uit de beschrijving van het RIO. In overleg met de betreffende instelling(en) wordt aan de hand van deze selectielijst bezien welke gegevensbestanden voor 'de eeuwigheid' geselecteerd moeten worden en uiteindelijk overgebracht worden aan de Rijksarchiefdienst. De ontwerp selectielijst wordt ter inzage gelegd bij verscheidene instanties en de zorgdrager(s) bied(t)(en) de ontwerp-selectielijst aan aan de minister van OCenW. De definitieve selectielijst wordt vastgesteld door de zorgdrager(s) in kwestie en de minister/staatssecretaris van OCenW.

Wanneer de inhaaloperatie eenmaal voltooid is, zijn we er nog niet. In de toekomst moet worden voorkomen dat nieuwe achterstanden ontstaan bij selectie en overbrenging van gegevensbestanden. Om de toepassingsmogelijkheden van het institutioneel onderzoek ook voor de toekomst te kunnen garanderen, is het daarom noodzakelijk om ontwikkelingen in taken, handelingen en organisatie van de overheid, alsmede de grondslag van die taken en handelingen bij te houden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de zorgdragers. Het RIO en het BSD kunnen gebruikt worden als basis voor de ontwikkeling van een structureel documentair informatieplan teneinde het beheer van de gegevensbestanden die de Rijksarchiefdienst na 20 jaar verwerft en het beheer van de gegevensbestanden bij de verantwoordelijke organen zelf te verbeteren.

Zo kan in samenwerking met de betreffende organen worden voorkomen, dat zich in de toekomst nieuwe, onbeheersbare stuwmeren van archief en andere gegevensbestanden zullen vormen.

4. Volumevermindering archieven en vergroting opslagcapaciteit

Ook op deze terreinen is PIVOT werkzaam. Volumevermindering kan voor bepaalde archieven worden bereikt door middel van substitutie: het overzetten van de informatie op een andere drager, bijvoorbeeld microfilm, microfiches en in de toekomst wellicht beeldplaat. Inmiddels is uitbreiding van de opslagcapaciteit met ca. 25 km. van bestaande depots in het Algemeen Rijksarchief gerealiseerd door de installatie van verrijdbare stellingen (compactus).

Gewapend met de opgedane ervaring zal PIVOT ook over deze kwesties de rijksorganen kunnen adviseren, die daarvan bij het moderne gegevensbeheer weer hun voordeel kunnen doen.

Algemeen Rijkarchief/PIVOT/Den Haag, juni 1995.

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	8
1.1	<i>Afbakening van het (deel)beleidsterrein</i>	8
1.2	<i>Ontwikkeling van de exportbevordering</i>	8
2.	ACTOREN OP HET BELEIDSTERREIN	12
2.1	Overheden	12
2.1.1	Minister van Economische Zaken	12
2.1.2	Netherlands Export Promotion Organization (NEPO)	12
2.1.3	EVD	12
2.1.4	Senter	13
2.1.5	Vertegenwoordigingen in het buitenland	13
2.1.6	Kamers van Koophandel	14
2.1.7	Commissie tot Bevordering van de Export	14
2.1.8	Commissie van advies voor de Economische en Handelsvoorlichting, 1954-1958/Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting, 1958	14
2.1.9	Werkgroep effectiviteit exportbevordering	15
2.1.10	De Interdepartementale werkgroep en de Adviescommissie Exportsteun	15
2.1.11	Stuurgroep Know-How export/ Interdepartementale werkgroep Know-How	15
2.1.12	Commissie van overleg inzake Export	15
2.1.13	Task Force Exportinstrumentarium	16
2.2	Particuliere actoren	16
2.2.1	Kamers van Koophandel in het buitenland	16
2.2.2	Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland	16
2.2.3	Centraal Instituut ter Bevordering van de Buitenlandse Handel of Centraal Instituut voor de Handelsvoorlichting (CIHAN)	16
2.2.4	Centrale Kamer voor Handelsbevordering (CHK)	17
2.2.5	Nederlands Centrum voor Handelsbevordering (NCH)	17
2.2.6	Nationale Raad voor de Handelsbevordering	17
2.2.7	Andere particuliere exportbevorderende organisaties en instellingen	17
3.	INSTRUMENTEN	19
3.1	<i>Verstrekken van inlichtingen</i>	19
3.2	<i>Holland promotie</i>	19
3.3	<i>Bemiddeling en advies</i>	19
3.4	<i>Bezoeken en missies</i>	19
3.5	<i>Tentoonstellingen</i>	20
3.6	Subsidieverlening	20
3.6.1	Het Matchingfonds	21
3.6.2	Subsidieregeling voor gebundelde exportactiviteiten	21
3.6.3	Garantieregeling voorbereidingskosten turn-key aanbiedingen.	22
3.6.4	Regeling Stimulering Exportactiviteiten	22
3.6.5	Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties	22
3.6.6	Programma Samenwerking Oost-Europa (PSO)	22
3.6.7	Programma Economische Samenwerkingsprojecten (PESP)	23
3.6.8	IBTA-regeling	23
3.6.9	Investeringsfaciliteit Midden- en Oost-Europa	23
3.6.10	Netherlands Management Consultancy Programme Eastern Europe (NMCP of PUM)	23
3.6.11	Programma starters op buitenlandse markten	23
3.6.12	Subsidieregeling Exportmedewerkers MKB	24
3.6.13	Trustfunds	24
4.	WETGEVING	25
5.	HANDELINGEN	26
5.1	<i>Leeswijzer bij de handelingen</i>	26
5.2	<i>Handelingen</i>	27

5.2.1	Algemeen	27
5.2.2	Organisatie van de exportbevordering door de overheid	29
5.2.3	Instandhouding netwerk	29
5.2.4	Verzamelen van gegevens en onderzoek	31
5.2.5	Algemene voorlichting en inlichtingen	31
5.2.6	Promotie	33
5.2.7	Bemiddeling en advies	33
5.2.8	Bezoeken en missies	34
5.2.9	Tentoonstellingen en beurzen	34
5.2.10	Subsidieverlening	36
6.	GEBRUIKTE AFKORTINGEN	41
7.	BRONNEN EN LITERATUUR	42

Verantwoording

Bij het opstellen van dit rapport is gebruik gemaakt van het onderzoek dat dr. J.A.A. Bervoets heeft verricht op het terrein van de buitenlandse economische betrekkingen.

In het hoofdstuk Actoren zijn ook actoren opgenomen, waarvan geen handelingen zijn beschreven. Particuliere actoren vallen wat betreft hun archiefbeheer niet onder het regime van de Archiefwet 1995. Daarom zijn hun handelingen niet in dit rapport beschreven. Van een aantal overheidsactoren zijn de handelingen niet beschreven, omdat die handelingen al staan beschreven in andere institutionele rapporten. Als dat het geval is staat vermeld in welke RIO deze handelingen staan beschreven.

De handelingen zijn onderverdeeld in hoofdstukken. Binnen de hoofdstukken zijn de handelingen in chronologische volgorde geplaatst.

1. Inleiding

1.1 Afbakening van het (deel)beleidsterrein

In dit deel van het rapport wordt het deelbeleidsterrein Exportbevordering behandeld. Exportbevordering richt zich op het aanmoedigen van het Nederlands bedrijfsleven om tot uitvoer van producten, diensten en kennis naar of investeringen in buitenlandse markten over te gaan. In die zin vormt exportbevordering een aanvulling op het beleid van de overheid inzake de economische betrekkingen. De basis van het beleid wordt gevormd door het streven naar vrij en onbelemmerd handelsverkeer. Dat beleid krijgt vooral vorm in de multilaterale en bilaterale betrekkingen met andere landen, zoals in de EU en de GATT. Dat deel van het beleidsterrein wordt behandeld in het rapport *Buitenlandse Economische Betrekkingen*. De multilaterale en bilaterale verdragen, die Nederland afsluit in het kader van de economische betrekkingen, leiden tot binnenlandse wet- en regelgeving betreffende de in- en uitvoer. Dat deelbeleidsterrein wordt beschreven in een apart rapport institutioneel onderzoek.

Dit onderzoek richt zich, zoals gemeld op de exportbevordering, gericht op het stimuleren van het Nederlandse bedrijfsleven door middel van voorlichting, promotie, organisatorische en financiële ondersteuning en bemiddeling tot het afzetten van hun producten in het buitenland en/of het doen van investeringen in het buitenland. Het herverzekeren van export- en importkredieten is ook te beschouwen als een instrument ten behoeve van de exportbevordering. Dit deel van het beleidsterrein is behandeld in A.A. Mietes, *Herverzekerd. een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein herverzekering van export- en importkredieten en investeringsgaranties, 1940-1996*. PIVOT-rapport nummer 78. Den Haag 1999. De herverzekering van deze kredieten blijft in dit rapport buiten beschouwing. Ook buiten beschouwing blijft de exportbevordering en handelspolitiek betreffende agrarisch producten. Dat beleidsterrein viel voor het grootste deel onder het ministerie van LNV en wordt behandeld in het rapport: J.H. van Tol *Agrarische handelspolitiek en exportbevordering. Een institutioneel onderzoek naar taken en handelingen van actoren op het gebied van de agrarische handelspolitiek, internationale samenwerking en exportbevordering ten aanzien van agrarische en visserijproducten, en naar de agrarische vertegenwoordiging in het buitenland, vanaf 1945*. PIVOT-rapport nummer 80 Den Haag 2001. In dat rapport zijn ook de handelingen betreffende de afstemming tussen de ministers van Economische Zaken en Landbouw beschreven.

1.2 Ontwikkeling van de exportbevordering

De Nederlandse overheid beschouwde tot 1945 exportbevordering vooral als een zaak van het bedrijfsleven zelf. De overheid kon ondersteuning bieden en die werkzaamheden verrichten, waarvoor door het bedrijfsleven onvoldoende middelen beschikbaar waren. De taak van de overheid bleef dan vooral beperkt tot het verwerven en bewerken van algemene economische en handelsinformatie ten behoeve van het bedrijfsleven en het verstrekken van informatie bij individuele handelaanvragen. De actieve exportbevordering, bemiddeling, organisatie van en deelname aan beurzen en tentoonstellingen, marktverkenningen en promotie, zou vooral zaak van het bedrijfsleven zelf zijn. De benodigde middelen werden beschouwd als normale onkosten van de bedrijfsvoering. De EVD, opgericht in 1933 was het overheidsorgaan dat taken op het terrein van de exportbevordering uitvoerde. Daarnaast verschaften de buitenlandse diplomatieke posten op aanvraag informatie aan bedrijven.

Na de Tweede Wereldoorlog won exportbeleid aan belang. Met export van Nederlandse goederen konden buitenlandse valuta worden verdiend, welke voor de wederopbouw van Nederland noodzakelijk waren.¹ In het sociaal-economisch beleid nam de industrialisatie van Nederland een centrale plaats in. Voor de afzet van deze producten was de binnenlandse markt te klein. Daarom was het noodzakelijk om sterker dan voorheen op actieve exportbevordering in te zetten.²

---

¹ Salzmann, pp. 151-152.

² Salzmann, p. 164.

De overheid zette vooral in op de totstandkoming van goede voorwaarden voor de export. De belangrijkste voorwaarde was vrij en onbelemmerd handelsverkeer. Daarbij was Nederland mede afhankelijk van het buitenland. Binnenlands diende een gematigde loon en prijsbeleid, een goede concurrentiepositie van het Nederlands bedrijfsleven. Daarnaast diende het bedrijfsleven d.m.v. aanvullende maatregelen en inspanningen gestimuleerd te worden hun producten in het buitenland af te zetten. Een van de maatregelen betrof het geven van prioriteit in de voorziening voor de export werkende bedrijven, bijvoorbeeld m.b.t. de aanvoer van grondstoffen en de ter beschikking stelling van deviezen, kort na de oorlog.³

In eerste instantie richtte de inspanningen van de overheid en het bedrijfsleven zich vooral op het herstel van de afzet op de Europese markt. In de Nota inzake de Export van 1952 constateerde de regering dat de Nederlandse export zich te eenzijdig richtte op de Europese landen. Ook het Nederlandse exportpakket was volgens de nota niet goed samengesteld. Het exportpakket van Nederland was van oudsher gebaseerd op landbouw- en visserijproducten en daarvan afgeleide industriële producten.⁴ Teneinde de export naar Amerika en Canada te bevorderen werden in 1949 maatregelen genomen, zoals: het geven van de vrije beschikking over 10% van de door uitvoer verworven dollars, het aanstellen van handelscommissarissen (NEPO), die de afzetmogelijkheden dienden te onderzoeken en de Nederlandse exporteur dienden voor te lichten en van hulp te dienen. Verder werd aandacht besteed aan de kwaliteit en de verpakking van de producten en het voeren van doelmatige reclamecampagnes.⁵ Ook werd het vormen van exportcombinaties gestimuleerd, waarvoor de regering soms financiële middelen uittrok om deze te ondersteunen.⁶

De NEPO was een ambtelijke organisatie en nam taken over van particuliere organisaties zoals the Netherlands Chamber of Commerce in New York, deels gesubsidieerd door het ministerie van Economische Zaken. Het NEPO functioneerde als een soort handelscommissariaat en organiseerde o.m. vakbeurzen, winkelweken, reclamecampagnes, etc. De NEPO had echter niet het gewenste resultaat. Het bedrijfsleven bleef de voorkeur geven aan de Europese afzetmarkt.⁷

In de jaren vijftig, in de Nota inzake de Exportpolitiek, bereidde de regering een waaier aan maatregelen voor ten behoeve van de export. De maatregelen betroffen meer structurele zaken, zoals handelspolitieke belemmeringen, verbetering van het exportklimaat in het algemeen, zowel in het binnenland als in het buitenland; een meer evenwichtige opbouw van het exportpakket en beïnvloeding van de richting van de exportstroom, teneinde een betere samenstelling en spreiding van de uitvoer te verkrijgen.⁸

Specifieke maatregelen inzake de exportbevordering werden vooral gericht op het MKB. De overheid beschouwde export voor een groot deel de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven.

De grote ondernemingen hebben meestal mogelijkheden genoeg om voor zichzelf te zorgen, d.m.v. eigen vestigingen in het buitenland, handelsagenten, voldoende kennis van de buitenlandse markten etc. Het MKB daarentegen heeft minder mogelijkheden om op de exportmarkten aanwezig te zijn. De ondernemingen zijn vaak te klein om op eigen houtje marktverkenningen te plegen, een handelsagent aan te stellen, buitenlandse handelscontacten te onderhouden, etc. Daarom richt de exportbevordering, zowel door het georganiseerd bedrijfsleven als door de overheid zich vooral op het MKB. Het georganiseerd bedrijfsleven doet dat door het oprichten van organisaties, die aangesloten bedrijven kunnen ondersteunen in hun export en diensten verlenen. In de jaren vijftig waren dat o.m. het Centraal Instituut ter bevordering van de buitenlandse handel, Het Afrika Instituut, het Canada Instituut, het Zuid-Amerika Instituut, Noord-Europa Instituut, Australië Instituut, USSR Instituut. Deze instituten werden bestuurd door (vertegenwoordigers van) het bedrijfsleven en werden ook ondersteund door het bedrijfsleven. een aantal organisaties ontvingen subsidie voor een (deel van hun) activiteiten. Daarnaast waren ook de Kamers van Koophandel actief.

De rol van de overheid was vooral voorwaardenscheppend en ondersteunend. Zoals gemeld, subsidieerde het ministerie van EZ een aantal bovengenoemde instituten, onderhield het handelscommissariaat in de VS (NEPO), gaf voorlichting inzake export en verrichte onderzoeken, instrueerde handelsattachés, etc. Ook het ministerie van LNV hield zich bezig met exportbevordering i.s.m. de schappen op het terrein van de landbouw en visserij en voedselvoorziening.⁹

---

³ TK 1951/1952 2529, p.16

⁴ TK 1951/1952 2529, pp. 11 e.v.

⁵ Zie Exportplan 1949.

⁶ TK 1951/1952 2529, p. 29

⁷ Salzmann, pp. 187 e.v.

⁸ TK 1951/1952 2529, pp. 4-5

⁹ TK 1951/1952 2529, p. 32.

Een belangrijk instrument werd gevormd door de exportkredietverzekering: zie daarvoor: A. A. Mietes, *Herverzekerd. Een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein herverzekering van export- en importkredieten en investeringsgaranties, 1940-1996*. PIVOT-rapport 78. 's-Gravenhage 1999.

Ondanks dat de overheid voor zichzelf een grotere rol zag weggelegd, veranderde er in de praktijk niet veel aan de taakverdeling van overheid en bedrijfsleven in de exportbevordering. De overheid beperkte zich in het algemeen tot informatieverwerving en bewerking en voorlichting en (financiële) ondersteuning van particuliere initiatieven, terwijl het bedrijfsleven de actieve handelsbemiddeling verzorgde. Wel bemoeide de overheid zich met de organisatiestructuur van de exportbevordering. Daartoe werden initiatieven voor de oprichting van overkoepelende organisaties, zoals in 1946 de instelling van het Centraal Instituut ter bevordering van de Buitenlandse Handel (CIHAN) financieel ondersteund. Het CIHAN verenigde in de jaren van zijn bestaan een belangrijk deel van de particuliere exportbevordering.¹⁰

In 1964 maakte de CIHAN plaats voor de Centrale Kamer voor Handelsbevordering (CKH).¹¹ De CKH streefde ernaar het centrale orgaan voor de exportbevordering te worden. Dit stuitte echter op tegenstand vanuit het georganiseerde bedrijfsleven, omdat er voldoende organisaties waren die exportbevorderende activiteiten ondernamen. Een groot deel van het bedrijfsleven wilde niet opgaan in een centraal orgaan. In 1974 werd het CKH omgevormd tot de Stichting Nederlands Centrum voor Handelsbevordering, welk zich ten doel stelde de Nederlandse export te bevorderen en diensten te verlenen aan het bedrijfsleven in het kader van de exportbevordering.¹²

In 1973 werd het exportbevorderingsbeleid gestoeld op de zogenoemde Langman-visie. De rijksbijdrage aan de exportbevordering werd sterk verminderd. De diensten op het terrein van de exportbevordering dienden kostendekkend te zijn.¹³ Particuliere exportbevorderende organisaties, die van 1949 tot 1975 overheidssteun voor exportbevordering hadden genoten, bleven verstoken van subsidie. Zij moesten hun inkomsten zien te verwerven uit dienstverlening aan de ondernemingen zelf. Met ingang van 1 januari 1975 werden alle subsidietoekenningen, die vanaf 1973 al waren verminderd, stop gezet. De betalingen liepen tot 1978 door. Het Matchingfonds, ingesteld in 1976, werd echter voortgezet, waarschijnlijk omdat dit fonds uitsluitend was gericht op het wegnemen van oneerlijke concurrentievoordelen. De regering wees wel principiële het middel exportsubsidies af: 'Wellicht kunnen exportvoordelen op korte termijn verkregen worden, doch deze wegen niet op tegen de nadelen van verstoorde afzetverhoudingen, die op langere termijn aan financiële steunverlening aan de export verbonden zijn'.¹⁴ In de praktijk echter werd het bedrijfsleven in zekere mate ondersteund.

Toen in de jaren zeventig en tachtig de exportpositie van Nederland verslechterde werd een heel pakket aan maatregelen voorbereid om de export te bevorderen. Deze maatregelen hadden een breder bereik dan de klassieke exportbevordering (voorlichting over en promotionele activiteiten op buitenlandse markten). Deze klassieke exportbevordering bleek niet te voldoen om de exportpositie van Nederland te handhaven en te versterken. De verbetering van de exportpositie hing in de eerste plaats af van (marktgerichte) productie. Daarnaast stelde de export hogere eisen stelde aan de inspanning van het bedrijfsleven en werd het instrumentarium uitgebreid.¹⁵ De maatregelen hadden tot doel het bedrijfsleven te stimuleren zich op (nieuwe) markten te begeven. Deze maatregelen mochten echter de marktwerking niet bederven. Zo werd in 1980 de subsidieregeling versterking exportmanagement, op instigatie van de Europese Commissie ingetrokken. Deze subsidieregeling had tot doel d.m.v. een financiële bijdrage van de overheid het midden- en kleinbedrijf te verleiden tot het aanstellen van exportmanagers ten behoeve van een versterking van hun exportpotentieel.¹⁶ Overigens werd in 1998 een soortgelijke maatregel van kracht, die de toets door de EG wel kon doorstaan.

---

¹⁰ Salzmann, p. 166.

¹¹ Salzmann, pp. 254 e.v.

¹² TK 74-75, 13 100 MvT begroting 1975 EZ, nr. 2, p. 94.

¹³ TK 1972, 12 000 MvT begroting 1973 EZ, nr. 2, p. 32.

¹⁴ TK 75-76, 13 600 MvT begroting 1976 EZ, nr. 2, p. 96.

¹⁵ TK 78-79, 15 300 MvT begroting 1979 EZ, nr. 2, p. 26-27.

¹⁶ TK 80-81, 16 400 MvT begroting 1981 EZ, nr. 2, p. 19.

Veel maatregelen werden gericht op de versterking van het exportpotentieel van het midden- en kleinbedrijf. Die versterking werd gezocht in samenwerkingsverbanden om kennis en ervaring te bundelen en kosten te spreiden.

Een van de nieuwe subsidieregelingen was de *subsidieregeling voor gebundelde exportactiviteiten*, uit 1978, waarbij het bedrijfsleven werd gestimuleerd in samenwerkingsverbanden exportactiviteiten te ontplooiën.

Ook maakte de regering middelen vrij op de begroting voor bijdragen in de kosten van presentatie van Nederlandse producten op veelbelovende markten, d.m.v. nationale manifestaties of deelneming aan internationale beurzen, te organiseren door het NCH. Ook een aantal Kamers van Koophandel in het buitenland ontvingen steun.¹⁷ Verder werden regelingen ter ondersteuning van export van diensten en civieltechnische projecten en ter ondersteuning van de export naar ontwikkelingslanden afgekondigd. Ook werd in 1980 de mogelijkheden onderzocht voor de inzet van deskundigen bij overheidsdiensten ten behoeve van export van m.n. kapitaalprojecten. Daaruit mag blijken dat de overheid zijn terughoudende houding ten aanzien van de exportbevordering enigszins liet varen.

In 1984 werden de subsidieregeling gebundelde exportactiviteiten, samenwerkingsverbanden MKB, de garantieregeling voorbereidingskosten technische adviezen en ontwerpen en de garantieregeling voorbereidingskosten turn-key aanbiedingen als zelfstandig instrument opgeheven. Steunverlening bij offerte werd ondergebracht bij het Matchingsfonds. De andere steunverlening werd ondergebracht in een nieuwe regeling: de Regeling Stimulering Exportactiviteiten 1984.¹⁸

In 1991 kreeg deze regeling een wettelijke basis in het kader van de verplichte Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ.¹⁹ De later ingevoerde Kaderwet EZ-subsidies schrijft voor, dat geen subsidieregelingen zonder amvb mogen worden vastgesteld. In afwachting van een algemenere regeling werd in ieder geval het exportfinancieringsarrangement inzake Indonesië voor 1997 tijdelijk in een amvb omgezet.

Ook in de jaren negentig bleef het zwaartepunt van de exportbevordering liggen bij het MKB, omdat zich bij het MKB de meeste knelpunten leken voor te doen. Daarnaast werd speciale aandacht gegeven aan de markten in Oost- en Midden-Europa om de transitie van een gesloten naar een open markteconomie te ondersteunen. Omdat de Oost-Europese landen aangaven het meest gebaat te zijn bij buitenlandse investeringen, waren de instrumenten vooral gericht op het ondersteunen van Nederlandse investeringen en op kennisoverdracht in deze landen.²⁰

---

¹⁷ TK 77-78, 14 800 MvT begroting 1978 EZ, nr. 2, p. 114.

¹⁸ Stcrt. 1984, 19.

¹⁹ Stb. 1991, 767.

²⁰ TK 94-95, 24 214, nr. 1, p. 4.

2. Actoren op het beleidsterrein

2.1 Overheden

2.1.1 Minister van Economische Zaken

Tot 1978 was de minister van Economische Zaken belast met de exportbevordering. Omdat het niet mogelijk bleek dat de minister geregeld een handelsmissie leidde, werd vanaf 1978 de staatssecretaris speciaal belast met de buitenlandse handel.²¹ De Directie Buitenlandse Economische Betrekkingen is het dienstonderdeel van het ministerie van Economische Zaken, dat verantwoordelijk is voor de handelspolitiek, waaronder de exportbevordering. Vanaf 1978 fungeert de staatssecretaris van buitenlandse handel. Deze mag zich in het buitenland minister noemen.

2.1.2 Netherlands Export Promotion Organization (NEPO)

De NEPO werd opgericht in 1949, als uitvloeisel van het Exportplan 1949. De NEPO had tot doel de export naar de VS te bevorderen. De NEPO verdrong de Netherlands Chamber of Commerce in New York als belangrijk orgaan voor de exportbevordering in Amerika. De laatste kreeg minder subsidie om taken op het terrein van de exportbevordering uit te voeren. De NEPO, ook wel trade commissioner genoemd, bleef actief tot 1964. Eind 1951 werden de trade commissioners ondergebracht bij het ministerie van Buitenlandse Zaken.²² De NEPO had zijn hoofdvestiging in New York en nevenvestigingen in Houston, Dallas, Los Angeles en Chicago. De NEPO was een voorpost van het directoraat Exportbevordering van het ministerie van EZ. Dit directoraat was opgericht om de export naar de VS te stimuleren.²³ Vanaf 1951 werd het directeurschap van het directoraat vervuld door de directeur van de EVD. De EVD kan worden beschouwd als de rechtsopvolger van het directoraat. Het directoraat staat daarom in de handelingen niet vermeldt als actor.

2.1.3 EVD

In 1936 werd de Economische Voorlichtingsdienst, de EVD, opgericht. De dienst is ook wel bekend onder de naam Economische Voorlichtingsdienst en Exportbevorderings en voorlichtingsdienst. In de praktijk wordt de dienst meestal de EVD genoemd, een naam die in dit rapport wordt aangehouden. De EVD werd opgericht om de voorlichting aan het Nederlands bedrijfsleven vorm te geven. Onder voorlichting verstond men het geven van inlichtingen over het buitenland ten behoeve van de Nederlandse handel.²⁴ De EVD vormde in 1946 een directoraat-generaal van het ministerie van Economische Zaken, later was het een dienst en daarna een directoraat.²⁵ De EVD kreeg per 1 januari 2001 de status van een agentschap.

De EVD is de belangrijkste uitvoerder van het rijksbeleid op het terrein van de exportbevordering. De EVD heeft tot taak:

- het geven van voorlichting aan het Nederlands bedrijfsleven over buitenlandse markten,
- de promotie van Nederlandse producten in het buitenland,
- het stimuleren van het bedrijfsleven bij exportinspanningen.

---

²¹ F. G. Moquette, Van BEP tot BEB. De aanpassing van de bestuurlijke structuur aan de ontwikkelingen van de buitenlandse economische betrekkingen in Nederland sinds 1975. Leiden 1993. p. 380.

²² Siebe Schuur, *Exportbevordering in Nederland. De geschiedenis van de Economische Voorlichtingsdienst 1936-1952*. Doctoraal scriptie Rijksuniversiteit Leiden. 1971. (Niet gepubliceerd), p. 43.

²³ Siebe Schuur, *Exportbevordering in Nederland. De geschiedenis van de Economische Voorlichtingsdienst 1936-1952*. Doctoraal scriptie vakgroep Sociaal-economische geschiedenis (RUL). 1971. (Niet gepubliceerd) p. 39 e.v. en Salzmann, pp. 179 en 187.

²⁴ Siebe Schuur, *Exportbevordering in Nederland. De geschiedenis van de Economische Voorlichtingsdienst 1936-1952*. Doctoraal scriptie vakgroep Sociaal-economische geschiedenis (RUL). 1971. (Niet gepubliceerd), p. 4.

²⁵ Staatsalmanak, 1945-1999.

De activiteiten van de EVD vonden plaats binnen een jaarlijks programma, waarover met het DG BEB overeenstemming wordt bereikt. Dit programma komt tot stand in overleg met in overleg met brancheorganisaties, de Kamers van Koophandel in Nederland en voor het buitenland, de ambassades en consulaten. Ook andere ministeries kunnen aan de EVD opdrachten verlenen tot het uitvoeren van activiteiten.

De EVD voert haar taken uit door o.a.:

- het verzamelen van gegevens via de buitenlandse posten, Kamers van Koophandel in het buitenland;
- het (doen) uitvoeren van onderzoeken op het terrein van de exportbevordering;
- het op aanvraag verstrekken van informatie over exportmogelijkheden in andere landen, waaronder ook gegevens over instanties, bedrijven e.d. in die landen;
- het adviseren over de benadering van buitenlandse markten;
- het periodiek uitgeven van landeninformatie van meer algemene aard;
- het aanbieden van informatie over aanbestedingsprocedures in het buitenland, waaronder die van IFI's (internationale financiële instellingen, zoals de Wereldbankgroep);
- het organiseren van promotionele activiteiten in het buitenland, o.a. via de posten buitenland;
- het geven van voorlichting en informatie aan doelgroepen in het buitenland over Nederlandse producten en diensten;
- het mede organiseren van de Nederlandse bijdrage aan tentoonstellingen en beurzen in het buitenland;
- het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten;
- het (mede) uitvoeren van subsidieregelingen voor het bedrijfsleven;
- het uitgeven van periodieken met betrekking tot de export t.b.v. het Nederlands bedrijfsleven.

De EVD werkt nauw samen met de posten in het buitenland: de Nederlandse ambassades en consulaten. Deze posten voorzien de EVD van informatie over de exportmogelijkheden in het land van vestiging. Het betreft algemene economische informatie, informatie over bedrijfstakken, over wet- en regelgeving, over aanbestedingen, etc. Deze informatie wordt door de EVD bewerkt en in Nederland aan het bedrijfsleven ter beschikking gesteld.²⁶

Tot 1997 beheerde de EVD een uitgebreide bibliotheek tevens centrale bibliotheek van het ministerie van EZ. De bibliotheek is in dat jaar opgeheven.

2.1.4 Senter

Senter is een agentschap van het ministerie van EZ. Senter is verantwoordelijk voor de uitvoering van subsidieregelingen, kredietregelingen, fiscale regelingen en programma's op het gebied van energie, technologie, milieu en internationale samenwerking. Senter voert een aantal subsidieregelingen op het terrein van de exportbevordering uit.

2.1.5 Vertegenwoordigingen in het buitenland

---

²⁶ *EVD en de buitenlandse dienst*. EVD, uitgereikt ter gelegenheid van de opening van het gebouw aan de Bezuidenhoutseweg 151 in 1964, [1964].

Vanaf 1945 werden de buitenlandse posten ingeschakeld bij de exportbevordering. Vlak na de Tweede Wereldoorlog detacheerde de EVD bij een aantal posten een ambtenaar. Op grond het concordaat met het ministerie van Buitenlandse Zaken uit 1955 waarin de bevoegdheden m.b.t. het buitenlands beleid tussen EZ en BZ werden geregeld, beschikte het ministerie van Economische Zaken op o.m. het terrein van de exportbevordering over de bevoegdheid ambassades en consulaten te instrueren. Ook had het ministerie van EZ invloed op het benoemingsbeleid van de economische medewerkers van de diplomatieke posten. De organisatie van de consulaire posten valt echter onder het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat via zijn *chef de poste* de organisatie, de personele en materiele voorziening van het *corps consulaire* regelt. Posten kunnen in de gelegenheid worden gesteld extra activiteiten ten behoeve van het bedrijfsleven te initiëren en de uitvoering daarvan uit te besteden (Uitbesteding Posten). Deze activiteiten moeten wel in overeenstemming zijn met het jaarlijkse programma van de EVD.²⁷ Vanaf 1997 ontvingen alle posten eigen budgetten voor kleine promotionele projecten (PPP). Daarnaast kunnen posten voorstellen indienen voor grotere projecten, die door de EVD worden beoordeeld en gesubsidieerd.²⁸ Ter versterking van de exportbevordering in een aantal landen die voor de exportbevordering van belang zijn, werden er steunpunten opgericht. Dit zijn posten in het buitenland zonder diplomatieke status met alleen een economische en/of handelsbevorderende taak. De kosten hiervan werden gedeeld door Buitenlandse Zaken en EZ. In 2001 waren er 12 steunpunten, officieel Netherlands Business Support Offices (NBSO's) geheten. Deze posten richten zich vooral op de ondersteuning van Nederlandse bedrijven: 'individuele marktwerking'. De Nederlandse bedrijven worden stap voor stap begeleid bij het realiseren van hun exportplannen. De NBSO's vallen onder de verantwoordelijkheid van de posten van Buitenlandse Zaken. De inhoudelijke aansturing geschiedt door de EVD. De NBSO's zijn gevestigd in belangrijk opkomende markten, zoals China, India, Brazilië en Mexico.²⁹ De EVD subsidieerde ook de Stichting tot bevordering van de Uitvoer (SBU). Deze stichting heeft tot doel om daar waar geen diplomatieke posten zijn en geen particuliere exportbevorderende instellingen actief zijn, exportbevorderende en investeringswervende activiteiten te organiseren d.m.v. het opzetten van een apparaat. In eerste instantie werd een dergelijk apparaat opgericht in Taiwan.

2.1.6 Kamers van Koophandel

De Kamers van Koophandel vormen binnen hun regio een belangrijke actor op het terrein van de exportbevordering. Zij hebben speciale consulents in dienst, die het bedrijfsleven binnen de regio voorlichten en ondersteunen bij hun exportplannen. Door de EVD worden zij ook ingeschakeld om delen van de programma's uit te voeren.

Daarnaast hebben de Kamers van Koophandel ook een aantal taken op het terrein van de in- en uitvoer zoals het afgeven van verklaringen van oorsprong en van certificaten e.d. De handelingen van de Kamers op dat terrein worden beschreven in het PIVOT-rapport betreffende de in- en uitvoer. Ook andere handelingen van de Kamers van Koophandel zijn niet in dit rapport opgenomen. De handelingen worden beschreven in het rapport ruimtelijk economisch beleid (concept).

2.1.7 Commissie tot Bevordering van de Export

Deze commissie werd ingesteld in 1946 met als taak: het adviseren van de minister over de afschaffing van de administratieve voorschriften die de export hinderden en over de toewijzing van deviezen voor extra grondstoffen en kolen voor bedrijven die hun export wilden uitbreiden.³⁰ Na het uitbrengen van het advies werd de commissie ontbonden.

2.1.8 Commissie van advies voor de Economische en Handelsvoorlichting, 1954-1958/Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting, 1958

Deze commissie werd ingesteld op 14 juli 1954 in opdracht van de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Landbouw. De commissie, bekend onder naam de commissie Oijevaar, had tot taak de ministers te adviseren over de organisatie van de exportbevordering en in het bijzonder over de verhouding overheid-particulier bedrijfsleven in die organisatie.

---

²⁷ EVD jaarrapportage 1999.

²⁸ TK 97-98 26022.

²⁹ EVD jaarrapportage 1999 en EVD programma 2001.

³⁰ Salzmann, p. 166.

de Commissie werd na haar eerste rapport in 1958 uitgebreid tot het Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting. Het college heeft tot ca. 1968 bestaan.³¹

2.1.9 Werkgroep effectiviteit exportbevordering

Deze werkgroep, opgericht in 1967, stond onder voorzitterschap van prof. dr. F.W. Rutten, raadsadviseur van het ministerie van Economische Zaken en had tot opdracht het onderzoeken van de taakverdeling tussen overheid en particulier bedrijfsleven inzake exportbevordering.³² Na uitbrengen van het rapport werd de commissie ontbonden.

2.1.10 De Interdepartementale werkgroep en de Adviescommissie Exportsteun

De Interdepartementale werkgroep Exportsteun werd ingesteld in 1976 om over de aanvragen om steunverlening uit het Matchingsfonds te beslissen. De werkgroep stond onder voorzitterschap van het ministerie van EZ. In de werkgroep waren het ministerie van Financiën en SZW vertegenwoordigd. Tegelijkertijd werd er de Adviescommissie Exportsteun ingesteld. De taak van de adviescommissie was:

- het betrekken van het bedrijfsleven door middel van onafhankelijke representanten bij de besteding van de gelden voor exportstimulering door middel van het matchingsfonds,
- het uitbrengen van gevraagd en ongevraagd advies aan de staatssecretaris over exportfinancieringssteun in nationaal en internationaal verband.³³

Voorts werd de commissie verplicht ingeschakeld bij aanvragen voor subsidies uit het Matchingfonds, wanneer dat in de subsidieregelingen was aangegeven. De commissie adviseerde ook bij nadere regelingen.

2.1.11 Stuurgroep Know-How export/ Interdepartementale werkgroep Know-How

In 1980 werd de Stuurgroep Know-How export ingesteld om de mogelijkheden van bundeling van kennis en ervaring van overheid en bedrijfsleven te onderzoeken. De Stuurgroep richtte zijn onderzoek in eerste instantie op uitvoermogelijkheden op civieltechnisch en cultuurtechnisch gebied.³⁴ Als vervolg op het eindrapport van de stuurgroep werd de Interdepartementale Werkgroep Know-How Export ingesteld. Daarin zaten vertegenwoordigers van de ministeries van EZ, BZ/OS, LNV, VenW en VROM onder voorzitterschap van het directoraat-generaal voor de BEB van het ministerie van EZ. De taken van de Interdepartementale Coördinatiegroep Know-How Export waren:

- het tot uitdrukking brengen van de consistentie in het overheidsbeleid,
- het erop toezien dat de overheidsinbreng alleen additioneel op acties van het bedrijfsleven wordt ingezet,
- het nagaan op welke terrein de overheid additioneel kan zijn,
- het opstellen van prioriteiten naar landen en sectoren,
- het nagaan wanneer en in welke sectoren overheidsinbreng in de identificatiefase gewenst is.

Platforms konden op initiatief van het bedrijfsleven worden opgericht, met als doel de zelfwerkzaamheid van de bedrijven te bevorderen en combinaties te vormen voor projecten die qua omvang en gecompliceerdheid niet door afzonderlijke bedrijven kunnen worden uitgevoerd. De overheid leverde de voorzitter van zo'n platform. De platforms hielden zich in het algemeen met concrete projecten bezig, terwijl de Coördinatiegroep algemener van aard was. De voorzitter van een platform was vertegenwoordigd in de coördinatiegroep om de eenheid van het overheidsbeleid te bewaken.³⁵

Deze platforms richtten zich o.m. op landbouw en cultuurtechniek, openbare werken en transport en utiliteits- en woningbouw. Het was de bedoeling dat de expertise van de overheid werd ingezet ten behoeve van de export van o.m. kapitaalgoederen.³⁶

2.1.12 Commissie van overleg inzake Export

³¹ Staatsalmanak 1945-1968.

³² Salzmann, p. 208.

³³ Staatsalmanak 2000

³⁴ TK 79-80 MvT begroting 1980 EZ, nr., p. 32.

³⁵ TK 83-84, Exportnota 18 206, nr. 4, p. 12.

³⁶ TK 83-84 Exportnota 18 206. 4, p. 8.

Deze commissie, opgericht in de jaren 80, fungeerde als een overlegorgaan voor de staatssecretaris met het georganiseerd bedrijfsleven over exportaangelegenheden.

2.1.13 Task Force Exportinstrumentarium

Deze werkgroep werd opgericht in 1995. De taak van de Task Force was aanbevelingen te doen over de intensivering van het exportinstrumentarium. In de Task Force waren vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en van de overheid opgenomen.³⁷ De Task Force is waarschijnlijk na uitbrengen van zijn adviezen ontbonden.

2.2 Particuliere actoren

2.2.1 Kamers van Koophandel in het buitenland

De Kamers van Koophandel in het buitenland zijn particuliere organisaties, opgericht door ondernemers. Er zijn in ca. 15 landen van deze Kamers. De in Europa gevestigde Kamers van Koophandel in België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zwitserland vormen de Europese Kamer Unie (EKU). Buiten Europa zijn er Kamers gevestigd in de Verenigde Staten, Australië, Brazilië, Indonesië en Venezuela.³⁸ De Kamers van Koophandel in het buitenland hebben als taak: voorlichting en handelsbemiddeling. Daarnaast voeren zij voor de EVD gesubsidieerde activiteiten uit in het kader van de EVD-programma's.

2.2.2 Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland

Deze stichting werd opgericht op 6 november 1946 door het bedrijfsleven in de industrie, handel, ambacht en verkeer³⁹ en de Stichting van de Landbouw (voorloper van het Landbouwschap). Het Centraal Orgaan werd opgericht met als doel de bevordering van het handelsverkeer met andere landen en de behartiging van de buitenlandse economische betrekkingen van het bedrijfsleven bij o.m. de Nederlandse overheid. Het CO werd toegestaan vertegenwoordigers mee te zenden bij handelsbesprekingen van de overheid met het buitenland.

In 1964 besloten de EEG tot een gemeenschappelijke handelspolitiek. Daarmee kwam een van de belangrijkste taken van het CO, behartiging van de belangen van het bedrijfsleven bij voornamelijk bilaterale handelsbesprekingen, te vervallen. Het CO bleef een taak houden in het behartigen van de belangen van het bedrijfsleven bij de Nederlandse overheid op het terrein van de economische betrekkingen met het buitenland. In 1990 werd het CO opgeheven en vervangen door de Commissie Internationale Economische Betrekkingen van de Raad van Centrale Ondernemingsorganisaties.⁴⁰ Het CO is een particuliere actor, waarvan geen handelingen staan beschreven in het rapport.

2.2.3 Centraal Instituut ter Bevordering van de Buitenlandse Handel of Centraal Instituut voor de Handelsvoorlichting (CIHAN)

---

³⁷ TK 96-97, 25 000, MvT begroting EZ 1997., p 36

³⁸ Eric Denig, *Imago van Nederland. Voorlichting en presentatie in het buitenland*. Muiderberg 1991. p.

66

³⁹ Het betrof hier het georganiseerd bedrijfsleven in de zogenoemde Organisatie Woltersom, een vorm van publieke bedrijfsorganisatie die stamde uit de Tweede Wereldoorlog en werd opgeheven met de invoering van de Wet op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie uit 1950.

⁴⁰ F.G. Moquette, *Van BEP tot BEB. De aanpassing van de bestuurlijke structuren aan de ontwikkeling van de buitenlandse economische betrekkingen in Nederland sinds 1795*. Leiden 1993. pp.272-274.

Het CIHAN werd in 1946 opgericht door de Kamers van Koophandel in Rotterdam en Amsterdam, de Nederlands–Amerikaanse Kamer van Koophandel en de EVD. De oprichters beoogden de particuliere exportbevordering onder een dak te verenigen. Daarnaast nam het CIHAN enige taken van de EVD en de buitenlandse diplomatieke posten op het terrein van de economische voorlichting over. De taken van het CIHAN betroffen o.m. bemiddeling, marktonderzoeken en analyses en de organisatie van gezamenlijke inzendingen naar beurzen in het buitenland. De CIHAN werd gefinancierd door het ministerie van EZ en door vergoedingen door de afnemers van de diensten van het instituut. De subsidie van het ministerie van EZ gold o.a. de gezamenlijke inzendingen naar beurzen in het buitenland. Het CIHAN werkte samen met de Kamers van Koophandel in het buitenland en met de diplomatieke posten. De CIHAN was een particuliere organisatie. De handelingen van het CIHAN zijn daarom niet opgenomen in dit rapport. In 1947 delegerde de minister werkzaamheden met betrekking tot inzendingen naar buitenlandse jaarbeurzen en tentoonstellingen naar het CIHAN, dat daarvoor mede door het ministerie werd gesubsidieerd.

2.2.4 Centrale Kamer voor Handelsbevordering (CHK)

Deze organisatie werd opgericht op 1 juli 1962, als centraliserend orgaan voor handelsbevordering en export op advies van het Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting. De CHK was de opvolger van de CIHAN. (directeur S.J. van den Bergh). De CHK werd gefinancierd door het ministerie van EZ en door eigen bijdragen vanuit het bedrijfsleven. Hoewel de CHK ernaar streefde de handelsbevordering in een organisatie te centraliseren, slaagde de kamer daar niet in. De CHK zou optreden waar andere handelsagenten ontbreken en beheerde de administratie van kleine handelsagenten. Regering en bedrijfsleven hebben een gezamenlijk startkapitaal gevormd; de overheid voegt aan elke binnengekomen gulden 100% subsidie toe. Dit centrum slaagde er niet in alle bij de export betrokken particuliere organen en gesubsidieerde vertegenwoordigingen te coördineren, maar vormde een eigen orgaan naast deze organisaties. Zij was dus niet “wereldomvattend”.

2.2.5 Nederlands Centrum voor Handelsbevordering (NCH)

Deze organisatie is de opvolger van het CHK en werd opgericht in 1974. Dit centrum voert voorlichtingsactiviteiten uit en wordt slechts gesubsidieerd voor zaken waarvoor in het bedrijfsleven aantoonbare belangstelling bestaat. Bedrijven kunnen zich aansluiten bij het Centrum, hetzij individueel, hetzij via een zogenoemde landenorganisatie - organisaties die zich richten op de exportbevordering naar een specifiek land - of via andere particuliere handelsbevorderende organisatie zoals Fenedex.

Het NCH verleent op commerciële basis diensten aan het aangesloten bedrijfsleven.

2.2.6 Nationale Raad voor de Handelsbevordering

Een overlegorgaan tussen de Federatie van Nederlandse Kamers van Koophandel voor de handel met het buitenland en de CKH. Beide organisaties leverden ieder een deel van de leden van het bestuur.

De taken van de Raad waren:

- het opstellen van algemene richtlijnen voor activiteiten die zouden worden gebundeld in het jaarlijks terugkerende Actie Export,
- het adviseren over een meer efficiënte uitvoering van de handelsbevordering en de exportbevordering,
- het vaststellen van prioriteiten,
- het bijeenbrengen, beheren en verdelen van benodigde gelden.

De Raad werd geïnstalleerd op 18 september 1968 en was een particulier orgaan. De toewijzing van de gelden voor de jaarlijkse Actie Export werden in overleg met de EVD vastgesteld. De handelingen van de Nationale Raad zijn niet in dit rapport opgenomen.

2.2.7 Andere particuliere exportbevorderende organisaties en instellingen

Door het bedrijfsleven zijn verschillende exportbevorderende organisaties opgericht, of worden exportbevorderende activiteiten ondernomen door het georganiseerd bedrijfsleven. Een voorbeeld van een organisatie uitsluitend gericht op de export is de Federatie voor de Nederlandse Export (Fenedex), opgericht in 1954. Fenedex bestaat uit meer dan 1150 leden-bedrijven die elkaar helpen bij hun exportactiviteiten, daarbij ondersteund en aangevuld door het bureau van Fenedex. Daarnaast heeft Fenedex verschillende diensten en producten ontwikkeld, waar ook niet-leden gebruik van kunnen maken. De doelstelling van Fenedex is: het overdragen van kennis en ervaring aan de bedrijven om hen in staat te stellen zo succesvol mogelijk te opereren op buitenlandse markten, of het nu gaat om export of om internationalisatie. Een voorbeeld van georganiseerd bedrijfsleven is de FME, die voor de aangesloten bedrijven ondersteuning en hulp biedt bij de export. Van deze instellingen en organisaties zijn in dit rapport geen handelingen opgenomen, omdat zij particuliere actoren zijn en dit rapport alleen de handelingen van de rijksoverheid beschrijft.

3. Instrumenten

3.1 Verstrekken van inlichtingen

Een van de taken van de EVD was het verstrekken van inlichtingen aan het bedrijfsleven. De inlichtingen betroffen de economische positie van andere landen, gegevens op statistisch gebied, overheidsmaatregelen op het terrein van de export, doorverwijzingen naar andere (overheids)instellingen, programma's op het gebied van de exportbevordering, jaar- en vakbeursen, etc.

3.2 Holland promotie

Onder Holland promotie werden de voorlichtingsactiviteiten verstaan waarbij 'Nederland' werd gepromoot in het buitenland. De voorlichting vond plaats onder een beeldmerk. De voorlichting betrof met name de promotie van Nederlandse producten en diensten in het buitenland en geschiedde d.m.v. periodieken voor het buitenland, advertenties, het uitbrengen van films, deelname aan vak- en jaarbeurzen, en aan tentoonstellingen als de Wereldtentoonstelling.

3.3 Bemiddeling en advies

Onder bemiddeling wordt verstaan het behandelen van aanvragen om concrete informatie over specifieke handelscontacten. Deze bemiddeling wordt uitgevoerd door de buitenlandse posten, door de EVD en ook door de particuliere exportbevorderende organisaties. Daarbij wordt gebruik gemaakt van adressenbestanden, bestaande contacten en netwerken, etc. Bemiddeling geschiedt meestal ten behoeve van een bedrijf. Het uitgangspunt voor de EVD en de buitenlandse posten bij de bemiddeling is dat een bedrijf wel wordt ondersteund, maar dat de verantwoordelijkheid voor de contacten geheel bij het bedrijf zelf ligt.

Het Nederlandse bedrijfsleven kan voor de export bij verschillende instanties ook terecht voor bemiddeling bij de aanbesteding van projecten door o.a. internationale financiële instellingen als de Wereldbank. Via Senter kunnen bedrijven inschrijven op dergelijke projecten. Ook via het programma samenwerking Oost-Europa kunnen bedrijven inschrijven op projecten. Het programma is gericht op het ondersteunen van Oost-Europese landen bij hun omschakeling naar een marktgerichte en duurzame economie en op de positionering van het Nederlandse bedrijfsleven in deze regio.

Ook adviseert de EVD individuele bedrijven over marktkansen en exportmogelijkheden. In de jaren negentig gebeurde dat o.a. door middel van het programma Starters op buitenlandse markten.

3.4 Bezoeken en missies

Om het bedrijfsleven actief te ondersteunen bij het verkrijgen, behouden en versterken van posities op buitenlandse markten werden door het ministerie van EZ en de EVD bezoeken en missies georganiseerd. Vooral markten in transitie en andere opkomende markten vragen om een actieve overheidsbetrokkenheid. Hierbij kan het zowel om inkomende als om uitgaande bezoeken en missies gaan. Deze bezoeken en missies bestaan uit collectieve zakenreizen waarbij ook bewindslieden vertegenwoordigd kunnen zijn.

In geval van staatshoofd, premier of een minister van Buitenlandse Zaken spelen het Kabinet van de Koningin, het ministerie van Algemene Zaken en/of Buitenlandse Zaken de leidende rol. Uitgaande of inkomende bezoeken op politiek niveau – door staatshoofden of bewindslieden - kunnen gecombineerd worden met een economische missie van bedrijven. In het algemeen is een economische missie gericht op het verstevigen van de bilaterale economische betrekkingen. Het bezoek kan bedrijven een ingang te bieden bij buitenlandse overheden, waardoor handels- en investeringscontacten makkelijker tot stand komen. Daarnaast kunnen meer specifieke knelpunten voor bedrijven sneller worden opgelost via overleg op hoog politiek niveau. Bij de organisatie van dergelijke bezoeken wordt dan ook uitvoerig overleg gepleegd met de organisaties van het bedrijfsleven.

Inkomende bezoeken, gecombineerd met een bedrijvenmissie, bieden Nederlandse bedrijven grosso modo dezelfde mogelijkheden.

3.5 Tentoonstellingen

Tentoonstellingen werden planmatig georganiseerd ter aanbeveling van Nederlandse producten. Het initiatief hiervoor werd genomen door overheden of particuliere organisaties in binnen- en buitenland. In 1958 werd in Brussel de eerste naoorlogse wereltentoonstelling gehouden, waaraan Nederland participeerde. Hierna volgende de wereltentoonstellingen in Montreal 1967, Osaka 1972, Vancouver 1986, Sevilla 1992, Lissabon 1998 en Hannover 2000. Nederland richtte geen paviljoen op in de exposities te Vancouver en Lissabon. De opdracht tot deelname aan zo'n tentoonstelling werd voor het merendeel geleid door het ministerie van Algemene Zaken, waaronder de Rijksvoorlichtingsdienst ressorteerde, maar met name de wereltentoonstelling van Sevilla werd door de EVD van het Ministerie van Economische Zaken geleid. Voor deze tentoonstellingen werd een stichting ingesteld met een door de verantwoordelijke minister aan de Kroon voor te dragen bestuur. Bij dit bestuur treedt een lid van het koninklijk huis als beschermheer op. De minister van Economische Zaken is in verband met het handelsbelang en de aanbeveling van het Nederlands fabriek bij het bestuur betrokken door participatie of benoeming van een delegatie.

Ook werden specifiek op de exportbevordering gerichte tentoonstellingen gehouden. In 1950 organiseerde de EVD een Holland Fair in de Verenigde Staten, waarbij ook schilderijen van oude Hollandse meesters werden getoond. Hierbij werd een tentoonstellingsruimte ontworpen door de architect Rietveld.

Voor deelname door Nederlandse bedrijven aan vakbeurzen en tentoonstellingen werden subsidieregelingen ingesteld, o.m. de Vakbeursregeling, onderdeel van de Regeling Stimulering exportactiviteiten. Deze subsidie werd verstrekt aan hetzij de individuele bedrijven, hetzij aan de organiserende instellingen.⁴¹ Deze inzending diende in een samenwerkingsverband van meerdere bedrijven te geschieden, zodat ze een gezamenlijk blok vormde met een logo voor Hollandse producten.

3.6 Subsidieverlening

De subsidies van het ministerie van Economische Zaken bestaan uit: subsidies aan organisaties die belast zijn met taken op het gebied van exportbevordering. In ruil voor deze subsidie verlenen deze instellingen op hun beurt uitkeringen op het gebied van de Nederlandse handel

- subsidies aan exporteurs, met name voor niet-commerciële projecten, om buitenlandse concurrentie tegen te gaan;
- subsidie aan het midden- en kleinbedrijf voor het starten van exportrelaties en het deelnemen aan studies en/of vakbeurzen;
- subsidies aan projecten en dienstverleningen van Nederlandse bedrijven in het buitenland;
- subsidies aan deelnemers van internationale tentoonstellingen. (Zie voorgaande hoofdstuk).

De subsidie van export van handelsgoederen wordt in toenemende mate gecontroleerd door internationale organen op grond van multilaterale of wederzijdse handelsafspraken. Exportsubsidie mag namelijk niet leiden tot concurrentievervalsing. Daarom worden vanaf 1990 aan subsidieregelingen expliciete voorwaarden gesteld dat zij aan internationale afspraken worden getoetst. Hoe deze toetsing plaats vindt, wordt bij de beschrijving van de regeling uiteengezet. Exportsubsidies worden na de totstandkoming van de Europese Unie in 1992 nagenoeg niet meer verstrekt aan exporteurs naar Europese en OESO-landen. Na 1991 schrijft de Kaderwet verstrekking financiële middelen. EZ vaststelling van subsidieregelingen bij amvb voor. Er mogen dan geen subsidies zonder wettelijke regeling worden verstrekt. Uitvoeringsbeschikkingen zonder wettelijke regeling zijn dan niet meer rechtsgeldig. De kaderwet wordt vervangen door de Kaderwet EZ-subsidies van 1996, die aanpassingen inhoudt aan de vanaf 1995 geldende Algemene Wet Bestuursrecht, die ook nadere richtlijnen bevat voor het subsidiebeleid van de regering.

---

⁴¹ Zie J.A. de Bruijn, Economische Zaken en economische subsidies. Een instrumentele en organisatorische analyse van de toepassing van economische subsidies. 's-Gravenhage 1990. p. 183 e.v.

3.6.1 Het Matchingfonds

Het Matchingfonds was bedoeld om Nederlandse exporteurs, met name van kapitaalgoederen, in staat te stellen gelijkwaardige voorwaarden te kunnen bieden als hun buitenlandse concurrenten en vormde een aanvulling op de Export financiering Arrangement, dat was gesloten tussen De Nederlandsche Bank en de handelsbanken. De EFA was tot stand gekomen in 1967 en bedoeld om de kloof tussen de rente van commerciële kredieten van handelsbanken en rente voor kredieten, voor zover die in andere landen dankzij overheidsmaatregelen kon worden gerekend, te overbruggen.⁴² Het Matchingfonds ondersteunde in bijzondere gevallen bedrijven om deze kloof te overbruggen. Overigens was de minimale rente die kon worden berekend gebaseerd op de OESO-consensus welke in 1977 voor de EEG-lidstaten van kracht werd.⁴³ De consensus is een overeenkomst gesloten in OESO verband waarin afspraken gemaakt over minimum rentetarieven, ter bevordering van vrij en onbelemmerd handelsverkeer. De aangesloten landen mogen niet minder rente berekenen dan het afgesproken minimum. Deze concessionele rente was ook de minimum rente die bij de steunverlening door het Matchingfonds werd gehanteerd.⁴⁴ Subsidie uit het Matchingfonds werd met allerlei waarborgen omkleed om te voorkomen dat Nederland zelf concurrentievervalsing zou optreden bij exportactiviteiten. Er zijn namelijk exportconstructies waarbij de concurrentievervalsing pas achteraf duidelijk wordt.

Het Matchingfonds werd in 1977 ingesteld door de Staatssecretaris voor Exportbevordering, K. Beyen. Het fonds werd beheerd door de interdepartementale werkgroep Exportsteun, waarin de ministeries van EZ, van Financiën en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het secretariaat van de werkgroep werd gevoerd door het ministerie van EZ.⁴⁵ Begrotingstechnisch viel het fonds onder het directoraat, belast met Buitenlandse Economische Betrekkingen.

Bij matching werd onderscheid gemaakt tussen landen waarvoor een zware matching (de concurrentievervalsing moet overtuigend worden aangetoond) geldt en landen met een lichte matching (de vervalsing hoeft slechts aannemelijk te worden gemaakt, omdat het bestaan van overheidssteun in de betreffende landen algemeen bekend is). Voor het eerste moet de exporteur kunnen beschikken over afschriften van contracten, een ambtsbericht van een diplomatiek vertegenwoordiger of een rapport van de OESO. Dit laatste kan eerst verkregen worden na onderzoek van het ministerie van EZ. Een exporteur kan subsidie krijgen voor orders en offertes. De aanvraag moet voldoen aan de OESO-consensus. De aanvragen worden op beoordeeld door de werkgroep Exportsteun, later Adviescommissie Exportsteun.

In 1994 werden de matchingfaciliteiten onder het Besluit Subsidies Exportfinanciering (Stcrt. 1994, 431) gebracht. Het besluit bestaat uit twee onderdelen, de exportfinancieringsfaciliteit en de renteoverbruggingsfaciliteit. Daarnaast was er nog een speciaal op Indonesië gerichte matchingfaciliteit.⁴⁶

3.6.2 Subsidieregeling voor gebundelde exportactiviteiten

Een van de nieuwe subsidieregelingen was de subsidieregeling voor gebundelde exportactiviteiten, uit 1978. Deze regeling had tot doel het midden en kleinbedrijf aan te sporen hun krachten te bundelen in zogenoemde exportcombinaties. In 1979 waren reeds enkele tientallen combinaties gevormd. Deze initiatieven werden met een eenmalige subsidie ondersteund. Daarnaast werd een subsidieregeling ingesteld ter bevordering van samenwerkingsverbanden binnen het industriële en ambachtelijke kleinbedrijf. Deze samenwerkingsverbanden zouden voor de aangesloten bedrijven exportactiviteiten kunnen verzorgen, zoals marktverkenningen, orderverwerving, steun bij calculatie en kwaliteitsbeheersing en nazorg. In 1979 waren er drie regionale samenwerkingsverbanden van de grond gekomen.⁴⁷

---

⁴² TK 78-79, 15 300 MvT begroting 1979 EZ, nr. 2, p. 25.

⁴³ De OESO-consensus ofwel de OESO-regeling inzake richtsnoeren voor door de overheid gesteunde exportkredieten en de OESO-overeenkomst inzake exportkredieten voor schepen van de OESO-raad werd op 1 april 1978 door de aangesloten landen vastgesteld als een vervolg op de Berner Unie. Zie ook het PIVOT-rapport Buitenlandse Economische Betrekkingen (in concept).

⁴⁴ TK 79-80, 15 800 MvT begroting 1980 EZ, nr. 2, pp. 32-33.

⁴⁵ D. Gijsman, Exportfinanciering. Deventer/'s-Gravenhage 1986, p. 63.

⁴⁶ TK 96-97, 25 000 MvT begroting 1997 EZ, nr. 2, p. 160.

⁴⁷ TK 78-79. 15 300 MvT begroting 1979 EZ, nr. 2, p. 39 en TK 79-80 15 800 begroting 1980 EZ, nr. 2, p. 30.

3.6.3 Garantierегeling voorbereidingskosten turn-key aanbiedingen.

Turnkey-projecten zijn projecten waarin een onderneming of een combinatie van ondernemingen een contract proberen te realiseren voor een compleet en bedrijfsklaar project, waarbij de uitvoerder verantwoordelijk is voor de exploitatie en de ontplooiing. Om bij verhoogde concurrentie de risico's van voorbereidingskosten te dekken van Nederlandse offertes van soms grote projecten in het buitenland stelde de regering zich voor een bepaald percentage van de kosten garant. In 1978 had de regeling, gepubliceerd in Stcrt. 52, een experimenteel karakter.

Ook werd een garantierегeling voor de voorbereiding van technische ontwerp- en advieswerkzaamheden in het vooruitzicht gesteld.

3.6.4 Regeling Stimulering Exportactiviteiten

In 1984 werden de Garantierегeling voorbereidingskosten turn-key aanbiedingen en de subsidieregeling voor gebundelde exportactiviteiten ondergebracht in de Regeling Stimulering Exportactiviteiten. Onderdeel van deze regeling was de Vakbeursregeling. Op basis van deze regeling werd aan (gezamenlijke) inzendingen naar internationale vakbeurzen in het buitenland een subsidie toegekend. De inzendingen dienden te worden georganiseerd door de door de minister aangewezen veldorganisatie, de NCH. Na 1986 werd het mogelijk dat ook andere veldorganisaties inzendingen konden organiseren.

3.6.5 Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties

In 1979 kwam het Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties tot stand. In 1983 werd het meer op de export gericht gemengde kredietenfonds van het ministerie van EZ. geïntegreerd in programma. Dit zogenoemde Gemengde Kredieten fonds was opgericht in 1981 ten laste van de begroting van EZ. Het doel van het Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties was de Nederlandse ondernemingen de mogelijkheid te bieden om tegen (deels) zachte voorwaarden kapitaalgoederen uit te kunnen voeren naar ontwikkelingslanden. Het programma vond plaats onder verantwoordelijkheid van de ministers van EZ, Financiën en OS. Ten behoeve van het beheer werd er een Interdepartementale Commissie Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties opgericht, waarin de betrokken departementen vertegenwoordigd waren. Tot 1983 had het ministerie van EZ het voorzitterschap, na 1983 ging het voorzitterschap over naar het ministerie van OS. Het ministerie van EZ voerde het secretariaat. De aanvragen werden afgehandeld door de werkgroep Gemengde Kredieten, die ook beleidsadviezen aan de Interdepartementale commissie verstreekte. De aanvragen werden ingediend bij het ministerie van OS. De handelingen betreffende dit programma zijn opgenomen in *Gedane buitenlandse zaken* PIVOT-rapport 103. 's-Gravenhage 2001.

3.6.6 Programma Samenwerking Oost-Europa (PSO)

Dit programma heeft tot doel het bevorderen van economische kennisoverdracht, vanuit het Nederlandse bedrijfsleven naar landen in Midden- en Oost-Europa. Dit programma is gericht op het ondersteunen van de Oost-Europese landen bij hun omschakeling naar een marktgerichte en duurzame economie en op de positionering van het Nederlandse bedrijfsleven in deze regio en werd in 1990 van kracht.

Nederlandse bedrijven en instellingen die van het PSO gebruik maken krijgen opdrachten om projecten uit te voeren die deze doelstelling ondersteunen. In sommige gevallen kunnen bedrijven zelf ideeën aandragen (zgn. PSO-plus). Het Ministerie van Economische Zaken maakt deze projecten financieel mogelijk.

PSO-opdrachten worden verstrekt aan Nederlandse bedrijven en instellingen. Het verstrekken van een opdracht gebeurt op uitnodiging te offeren via vakbladen of de EVD uitgave Bestedingen Buitenland. Ook worden bedrijven direct benaderd. Het programma voor 2001 was van kracht in veertien landen:

Armenië, Azerbeidzjan, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Georgië, Kroatië, Letland, Litouwen, Macedonië, Moldavië, Oekraïne, Roemenië, de Russische Federatie en Slowakije.

Het Ministerie van Economische Zaken stelt jaarlijks of tweejaarlijks per land een programma vast, in overleg met de betrokken landen, het (georganiseerde) Nederlandse bedrijfsleven, de vakdepartementen en de Nederlandse ambassades. Voor een deel worden deze programma's ook in communautair verband van de EU geregeld. Senter ontwikkelt en/of beheert vervolgens de projecten en contracteert de Nederlandse bedrijven.

3.6.7 Programma Economische Samenwerkingsprojecten (PESP)

Dit programma heeft tot doel om de export door het Nederlands bedrijfsleven naar andere dan hoog geïndustrialiseerde landen te bevorderen met activiteiten die gericht zijn op bilaterale economische samenwerking met deze landen.

Dit programma biedt aan ondernemers, die investeringsactiviteiten willen met het oog op een toekomstige exporttransactie de mogelijkheid tot een subsidie van 2/3 van de begrote kosten van projectidentificatie- en investeringsvoorbereidingsstudies, haalbaarheidsonderzoeken, stages en uitzending van deskundigen. Het gaat om alle investeringen die aan de voorbereiding van een offerte vooraf gaan. Het programma wordt uitgevoerd door Senter, dat daarvoor een apart PESP secretariaat in Den Haag heeft ingericht.

3.6.8 IBTA-regeling

In 1991 werd het programma Investeringsbevordering en technische assistentie Oost-Europa (IBTA)⁴⁸ gestart voor ondersteuning van bedrijven die willen investeren in Midden- en Oost-Europa. Het programma werd in 1998 ondergebracht in een regeling IBTA. De regeling ondersteunt activiteiten op het gebied van investeringsbevordering en technische assistentie, onder bepaalde voorwaarden. De regeling is gericht op het bevorderen van Nederlandse investeringen in Midden- en Oost-Europa en op het stimuleren van samenwerking tussen Nederlandse en Oost-Europese ondernemingen. In het kader van investeringsbevordering is subsidie mogelijk voor de volgende activiteiten:

- haalbaarheidsstudies voor een investering in een in Midden- of Oost-Europa gevestigde onderneming,
- proefprojecten met betrekking tot een investering in een in Midden- of Oost-Europa gevestigde onderneming,
- missies van nationale of regionale organisaties voor het Nederlandse bedrijfsleven.

De activiteiten moesten plaatsvinden in Albanië Armenië Azerbeidzjan Bulgarije, Estland, Georgië Hongarije, Kroatië Letland, Litouwen, Macedonië Moldavië Oekraïne Polen, Roemenië Russische Federatie, Montenegro, Slovenië Slowakije, Tsjechië of Wit-Rusland. Naast investeringsbevordering kende de Subsidieregeling IBTA Oost-Europa het onderdeel technische assistentie. Voor ontwikkelingslanden bestaat een soortgelijke regeling: IBTA-ontwikkelingslanden.

De regeling wordt namens de minister van EZ uitgevoerd door de Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden NV (FMO).

3.6.9 Investeringsfaciliteit Midden- en Oost-Europa

Deze faciliteit werd ingesteld in 1992 om de commerciële risico's voor Nederlandse investeerders te verminderen. De staat stelt zich borg voor achtergestelde leningen aan ondernemingen die in Oost-Europa investeren. De regeling wordt uitgevoerd door de Nationale Investeringsbank (NIB).⁴⁹

3.6.10 Netherlands Management Consultancy Programme Eastern Europe (NMCP of PUM)

Ten behoeve van het beschikbaar stellen van gepensioneerde managers en experts voor assistentie en kennisoverdracht aan ondernemingen in Midden- en Oost-Europa, wordt door het ministerie van EZ sinds 1992 subsidie toegekend aan de organisator, het Nederlands Christelijk Werkgeververbond (NCW). De Nederlandse managers bezoeken bedrijven in het gebied en adviseren er -op verzoek van de onderneming- over de bedrijfsvoering. Via het PUM-programma kunnen managers uit Midden en Oost-Europa ook naar Nederland reizen om er een training te volgen. De regeling is gericht op kleine en middelgrote bedrijven, maar ook non-profitorganisaties kunnen een PUM-manager inschakelen.

3.6.11 Programma starters op buitenlandse markten

---

⁴⁸ Stcrt. 1991, 179.

⁴⁹ TK 96-97 25 000, MvT begroting EZ, p. 169.

Het Programma Starters op Buitenlandse Markten (PSB) ging van start op 1 januari 1996. Doel van het PSB was het ondersteunen van beginnende exporteurs in het midden- en kleinbedrijf bij het betreden van een nieuwe buitenlandse markt. De ondersteuning bestond uit gratis advies bij het opstellen van een exportstrategie en een bijdrage in de kosten van een aantal activiteiten. Het PSB was van toepassing op alle landen in de wereld. De regionale Kamers van Koophandel en een paar brancheorganisaties, waaronder MKB Nederland werden met de uitvoering belast; zij krijgen daarvoor door de minister middelen toegewezen. Het programma werd gedragen door de EVD, die de strategie beoordeelde. Senter is verantwoordelijk voor de administratieve afwikkeling van het PSB.⁵⁰

De activiteiten waarvoor een bijdrage in de kosten door middel van subsidie kan worden verleend zijn:

- een marktverkenning, opgesteld door een in het betrokken land gevestigde organisatie,
- een bezoekprogramma, georganiseerd door een in het betrokken land gevestigde organisatie,
- deelname aan een buitenlandse vak- of jaarbeurs,
- het vergroten van de exportkennis binnen de onderneming,
- het ontwikkelen en vervaardigen van presentatiemateriaal,
- een eenmalige korting op de jaarpremie, bij een contract van drie jaar, van de Groeipolis kredietverzekering van de Nederlandse Credietverzekerings Maatschappij (NCM). Deze korting wordt uitgevoerd door de NCM.

Het programma werd in 1997 ondergebracht in een regeling (Stcrt. 1997, 245). Ook werd de regeling van toepassing op alle nieuwe markten. Voordien was de regeling alleen van toepassing bij betreding van nieuwe markten in een beperkt aantal landen.⁵¹

3.6.12 Subsidieregeling Exportmedewerkers MKB

Deze regeling werd vastgesteld in 1997 (Stcrt. 1997, 245). Doel van deze regeling was het stimuleren van de export door het midden- en kleinbedrijf (MKB). Subsidie was mogelijk voor het in dienst nemen van een hoger opgeleide die aan de uitvoering van een exportstrategie gaat werken. De SEM is niet bestemd voor handelsondernemingen.

De subsidie diende als alternatief voor een samenwerkingsverband tussen MKB's, waarvoor vroeger een subsidieregeling gold. De EVD was verantwoordelijk voor de regeling. De regeling wordt uitgevoerd door Senter. De regeling werd in 1999 ondergebracht bij de subsidieregeling PSB.

3.6.13 Trustfunds

Bij drie internationale financiële instellingen, de Wereldbank, de Oost-Europabank (EBRD) en de International Finance Corporation had EZ drie fondsen uitstaan, waarmee Nederlandse consultants konden worden ingeschakeld voor de voorbereiding van projecten die door deze instellingen worden gefinancierd). Via de financiering van technische assistentie projecten, waarvoor Nederlandse bedrijven worden ingehuurd, in de voorbereidingsfase van activiteiten van de IFI's, hoopt het ministerie van Economische Zaken de kansen van Nederlandse bedrijven op vervolgoopdrachten bij deze organisaties te vergroten. Daarbij is het de bedoeling dat betrokken Nederlandse consultants de betreffende Nederlandse bedrijfstak op de hoogte houden van mogelijke opdrachten van de internationale financiële instellingen.⁵²

---

⁵⁰ TK 96-97 25 000, MvT begroting EZ, p. 41

⁵¹ TK 97-98 26 022.

⁵² TK 96-97 25 000, MvT begroting EZ, p. 168.

4. Wetgeving

Regeling Matchingfonds, Stcrt. 1978, 52

Regeling Subsidiering gebundelde exportinitiatieven, Stcrt. 1978, 52

Regeling Garantie voorbereidingskosten turnkey-aanbiedingen, Stcrt. 1978, 52

Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties 1979

Regeling Stimulering Exportactiviteiten 1984 Stcrt. 19, Stcrt. 1983, 253; 1985, 29

Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (Stb. 1991, 767)

Kaderwet EZ-subsidies

Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen. (Stcrt. 1997, 245)

Regeling exportfinancieringsarrangement Indonesië (Stcrt. 1997, 245)

Regeling exportfinancieringsarrangement lichte matching, (Stcrt. 1997, 245)

Regeling exportfinancieringsarrangement zware matching, (Stcrt. 1997, 245)

5. Handelingen

5.1 Leeswijzer bij de handelingen

In dit BasisSelectiedocument (BSD) worden de handelingen op het beleidsterrein exportbevordering beschreven. Iedere handeling is vastgelegd in een gegevensblok met zes of zeven velden. Zo:

(..)	
Actor	....
Handeling	....
grondslag	....
Product	....
Periode	....
waardering	....

Iedere handeling is voorzien van een **uniek volgnummer**.

Een **actor** is een orgaan dat een rol speelt op een beleidsterrein en de bevoegdheid heeft tot het zelfstandig verrichten van handelingen op grond van attributie of delegatie. De naam die voor een actor wordt gebruikt komt overeen met de naam uit de actorenbeschrijving in het hoofdstuk Actoren. Een orgaan is niet altijd hetzelfde als een organisatie. Waar bijvoorbeeld 'de minister' als actor wordt vermeld, is meestal het ministerie van Economische Zaken de uitvoerende organisatie.

Een **handeling** is een complex van activiteiten gericht op het totstandbrengen van een product, dat een actor verricht ter vervulling van een taak of op grond van een bevoegdheid. Een actor kan handelingen via mandatering door organisatieonderdelen of -leden laten verrichten. De handelingen zijn in principe positief geformuleerd. Dat wil zeggen dat bij een handeling als 'het vaststellen van een regeling' ook 'het intrekken van een regeling' inbegrepen wordt geacht.

De **grondslag** geeft de wet of de regeling krachtens de wet waarop een handeling is gebaseerd. Een groot aantal aangetroffen gelijksoortige grondslagen is soms samengevat of tot een keuze beperkt. Niet alle handelingen zijn gebaseerd op een grondslag. Dan is de beschrijving van de handeling ontleend aan de literatuur of bronnen. Voor enkele (algemene) handelingen is geen grondslag of bron aangetroffen.

De **periode** geeft aan wanneer een handeling is uitgevoerd. Hoewel het institutioneel onderzoek zich beperkt tot de periode 1945-2000 zijn handelingen waarvan de grondslag een vroegere startdatum doet vermoeden niet voorzien van een eerder gelegen jaartal. Als een handeling nog niet is beëindigd, is achter het eerste jaartal alleen een streepje gezet (bijvoorbeeld: 1950-). Deze handelingen waren bij het afsluiten van het onderzoek nog niet beëindigd. Onderhoud aan de selectielijst zal eventuele eindjaren moeten achterhalen.

Soms was het noodzakelijk bepaalde velden in de gegevensblokken te verduidelijken met een **opmerking**.

De **waardering** geeft aan welke selectiebeslissing genomen moet worden ten aanzien van de neerslag van de handeling. Zie hiervoor hoofdstuk 3.

5.2 Handelingen

5.2.1 Algemeen

1.

Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het voorbereiden, (mede-)vaststellen coördineren en evalueren van het beleid betreffende de exportbevordering.
Periode 1945-
Product Nota's inzake exportbevordering

2.

Actor De Minister van Economische Zaken,
EVD
Handeling Het voorbereiden, (mede-)vaststellen coördineren en evalueren van periodieke exportplannen.
Periode 1945-
Product Plan Export, Activiteitenprogramma's
Opmerkingen Het opstellen van deze plannen gebeurt vaak in overleg met Nederlandse vertegenwoordigingen en andere ambtelijke uitvoeringsorganen, alsmede particuliere organisaties voor exportbevordering.

3.

Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het opstellen van verslagen over het gevoerde beleid en werkzaamheden.
Periode 1945-
Product Jaarverslagen

4.

Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het beantwoorden van Kamervragen en het anderszins op verzoek incidenteel informeren van leden van of commissies uit de Kamer der Staten-Generaal betreffende exportbevordering.
Periode 1945-
Product Brief

5.

Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het informeren van de Commissie voor de Verzoekschriften en andere tot onderzoeken van klachten bevoegde commissies uit de Kamer der Staten-Generaal en de Nationale Ombudsman naar aanleiding van klachten over de uitvoering of de gevolgen van het beleid betreffende exportbevordering.
Periode 1945-
Product Brief

6.

Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het beantwoorden van vragen van het staatshoofd en leden van het koninklijk huis betreffende exportbevordering.
Periode 1945-
Opmerkingen Het gaat hier bijvoorbeeld om de zogenoemde Bilderberg Meetings, waaraan Prins Bernard deelnam.

7.

Actor De Minister van Economische Zaken
EVD

Handeling	Het vaststellen van opdrachten voor en rapporten van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende exportbevordering.
Periode	1945-
Product	Notities, nota's, brieven, onderzoeksrapporten
8.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het voorbereiden en begeleiden van (wetenschappelijk) onderzoek betreffende exportbevordering.
Periode	1945-
Product	Brieven, notities notulen
9.	
Actor	De Minister van Economische Zaken/Klachtenloket Europese en Wereldmarkt EVD
Handeling	Het behandelen van klachten van individuele bedrijven of van het georganiseerd bedrijfsleven inzake de werking van de Europese en wereldmarkt.
Periode	1958-
Product	Brieven, registratiesysteem
Opmerking	Zie www.minez.nl . Het bedrijfsleven kan een klacht indienen als het te maken krijgt met handelsbelemmeringen, die ingaan tegen afspraken in de EU of WTO.
10.	
Actor	De Minister van Economische Zaken
Handeling	Het leveren van een bijdrage aan (interdepartementale) werkgroepen en commissies waarvan het secretariaat berust bij het ministerie van EZ.
Periode	1945-
Product	Notulen, notities, nota's, brieven
Opmerking	Het betreft hier o.m. de Interdepartementale Commissie Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties, de Interdepartementale Coördinatiegroep Know-How Export
11.	
Actor	Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting
Handeling	Het adviseren van de Nederlandse regering bij de voorbereiding, vaststelling coördinatie en evaluatie van het beleid betreffende exportbevordering.
Periode	1956-1964
Product	Rapporten in 1958 en 1961
12.	
Actor	De Minister van Economische Zaken
Handeling	Het leveren van een bijdrage aan interdepartementale en non-gouvernementele overlegorganen inzake handelsrelaties, waarvan het secretariaat niet bij het ministerie van EZ berust.
Periode	1945-
Product	Notulen, nota's, brieven
13.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het leveren van een bijdrage aan intergouvernementele en andere internationale organisaties op het terrein van de exportbevordering.
Periode	1945-
Product	Notities, instructies, brieven, notulen
Opmerking	De EVD was o.m. actief in de overkoepelende organisaties van Europese exportbevorderingorganisaties de ETPO, en leverde een bijdrage aan werkgroepen van de Europese Commissie en in de Benelux. ⁵³

⁵³ Zie: Formatierapport EVD, 29-12-1981.

14.
Actor De Stuurgroep Know-how Export
Handeling Het onderzoeken van de mogelijkheden voor bundeling van expertise van overheid en bedrijfsleven ten behoeve van de bevordering van de export.
Periode 1980-
Product Rapport
Opmerking De Stuurgroep richtte zijn onderzoek vooral op de uitvoermogelijkheden op civieltechnische en cultuurtechnische terrein.

15.
Actor De Interdepartementale Coördinatiegroep Know-How Export
Handeling Het vaststellen van de overheidsinbreng bij acties van het bedrijfsleven ter bevordering van de export.
Periode 1980-
Product Notulen, brieven, notities

5.2.2 Organisatie van de exportbevordering door de overheid

16.
Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het instellen van (interdepartementale) werkgroepen en (advies)commissies op het gebied van de bevordering van de export.
Periode 1945-
Product Adviescollege voor de Economische en Handelsvoorlichting
Interdepartementale Commissie Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties Stuurgroep Know-How Export
Interdepartementale Coördinatiegroep Know-How Export
Adviescommissie Exportsteun

17.
Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het benoemen van leden van commissies en werkgroepen werkzaam op het terrein van de bevordering van de export.
Periode 1945-
Product Beschikkingen, KB's

18.
Actor De Adviescommissie Exportsteun
Handeling Het jaarlijks verantwoorden van zijn werkzaamheden tegenover de minister.
Bron Besluit subsidie exportfinanciering, art. 11
Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, art. 8, lid 9
Periode 1976-
Product Jaarverslag

19.
Actor De Adviescommissie Exportsteun
Handeling Het om de vier jaar (doen) instellen van een onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van zijn werkzaamheden.
Bron Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, art. 8, lid 9
Periode 1976-
Product evaluatieverslag
Opmerkingen Deze evaluatie dient om te voorkomen dat adviescommissies permanent blijven voortbestaan. In 1997 is een groot deel van de verplichte adviescommissies opgeheven.

5.2.3 Instandhouding netwerk

20.

Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het instrueren van regionale consultants op het gebied van exportbevordering
Periode	1988-
Product	Circulaires en aanwijzingen.
Opmerkingen	Bedoeld zijn ambtenaren bij regionale consultantschappen of kamers van koophandel die gespecialiseerd zijn in exportinformatie, en die bevoegd zijn om verschillende subsidieregelingen uit te voeren of daarbij te bemiddelen.
21.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het voorbereiden en vaststellen van instructies en aanwijzingen voor ambassades en consulaten-generaal op het gebied van de exportbevordering.
Grondslag	Concordaat 1955
Periode	1955-
Product	Notities, instructies, brieven
22.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het opstellen van werkprogramma's voor ambtenaren van de buitenlandse posten.
Periode	1945-
Product	Programma
Opmerking	Het betreft programma's om de diplomaten op de hoogte te houden van de ontwikkelingen op het terrein van de exportbevordering.
23.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het organiseren van cursussen voor aspirant-ambtenaren van de buitenlandse posten.
Periode	1945-
Product	Cursusmateriaal, programma.
24.	
Actor	EVD
Handeling	Het vaststellen van de budgetten voor de posten buitenland ten behoeve van activiteiten op het terrein van de exportbevordering.
Grondslag	O.m. Concordaat 1955
Periode	1945-
Product	Besluit, brieven, verslagen, registratie, programma's
25.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het vaststellen van opdrachten aan particuliere organisaties op het terrein van de exportbevordering.
Periode	1945-
Product	Brieven, notulen, verslagen
Opmerking	Het betreft hier opdrachten tot het verrichten van bepaalde diensten aan het bedrijfsleven.
26.	
Actor	De Minister van Economische Zaken/ EVD
Handeling	Posten in het buitenland Het geven van richtlijnen aan particuliere organen als voorlichtingsorganen voor de Nederlandse overheid in het kader van de uitvoering van de opdracht tot het verrichten van diensten.
Periode	1945-
Product	Bijvoorbeeld instructies voor tariefstellingen bij voorlichtingsactiviteiten.

Opmerkingen Als voorlichtingsorgaan worden vaak de Kamers van Koophandel in Nederland en voor het buitenland, de NCH, etc.

27.

Actor EVD
Handeling Het deelnemen in samenwerkingsverbanden van overheden en particulier bedrijfsleven.
Periode 1945-
Product Notulen, brieven, e.d.
Opmerking Het betreft hier o.m. Taskforce Exclusieve Economische Zones; Export Milieu Platform

5.2.4 Verzamelen van gegevens en onderzoek

28.

Actor EVD
Handeling Het verrichten van marktanalyses en marktonderzoeken.
Periode 1945-
Product Rapporten, brieven, notities, e.d.
Opmerking Het betreft hier o.m. sectorinformatie, informatie over kansrijke markten, etc.

29.

Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het verzamelen en bewerken van gegevens ten behoeve van de exportbevordering
Periode 1945-
Product Adresbestanden, overzichten wet- en regelgeving, statistiek uit binnen- en buitenland.
Opmerking Het betreft hier gegevensbestanden die een bron vormen voor de informatieverstrekking door de EVD.

5.2.5 Algemene voorlichting en inlichtingen

30.

Actor EVD
Handeling Het op verzoek verstrekken van inlichtingen over het Nederlandse bedrijfsleven, Nederlandse ondernemers of intermediaire instellingen.
Periode 1945-
Product Brieven notities, registratiesystemen.

31.

Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het opstellen en vaststellen van voorlichtingsmateriaal over de EVD.
Periode 1945
Product Boeken, brochures, e.d.
Opmerking Het betreft hier b.v. de 'Activiteitenkalender', brochures over de EVD voor het buitenland

32.

Actor EVD
Handeling Het redigeren en uitgeven van periodieken op het terrein van de exportbevordering.
Periode 1945-
Product 'Economische Voorlichting'; 'Wereldmarkt' (in samenwerking met het NCH); 'Export magazine'; 'Buitenlandse markten', 'Economic Tribune'.
Opmerking Deze handeling wordt ook verricht in samenwerking met overheden en andere particuliere exportbevorderende organisaties.

33.

Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het redigeren en uitgeven van actuele periodieke bewerkingen van gegevens op het terrein van de exportbevordering.

- Periode 1945-
Product Vademecum Export, 'Landenoriëntaties', 'Websites voor exporteurs'
34.
Actor EVD
Handeling Het voorbereiden en vaststellen van incidentele voorlichtingscampagnes.
Periode 1945-
Product Notulen, programma's, brieven
Opmerking Deze handeling wordt ook verricht in samenwerking met particuliere exportbevorderende organisaties.
35.
Actor EVD
Handeling Het (doen) uitvoeren van incidentele voorlichtingscampagnes.
Periode 1945-
Product Facturen, brieven, ontwerpen, offertes, e.d.
Opmerking Deze handeling wordt ook verricht in samenwerking met particuliere exportbevorderende organisaties.
36.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het (doen) ontwerpen of opstellen van voorlichtingsmateriaal over Nederlandse bedrijven en producten.
Periode 1978-
Product Boekwerken, brochures, tentoonstellingsmateriaal, reclameaffiches, films e.d. audiovisuele media; b.v. Milieu in de markt', uitgaven over sectoren van het Nederlands bedrijfsleven
Opmerking Deze handeling wordt ook verricht in samenwerking met andere overheden en particuliere exportbevorderende organisaties en brancheverenigingen- en organisaties. In het geval van films speelde de RVD een grote rol, zie PIVOT-rapport 46, drs. M.J.B. Kavelaars, *"In den strijd tegen onwetendheid, valsche voorstelling en leugen"*. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein Voorlichting van de rijksoverheid, 1931-1990. 's-Gravenhage 1997.
37.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het (doen) administreren van (voorraden) voorlichtingsmateriaal.
Periode 1978-
Product Boekhouding, voorraadboekhouding en bijlagen, e.d.
In het geval van films speelde de RVD een grote rol, zie PIVOT-rapport 46, drs. M.J.B. Kavelaars, *"In den strijd tegen onwetendheid, valsche voorstelling en leugen"*. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein Voorlichting van de rijksoverheid, 1931-1990. 's-Gravenhage 1997.
38.
Actor De Minister van Economische Zaken,
EVD
Handeling Het organiseren van informatiebijeenkomsten in Nederland over de handelssituatie in het buitenland.
Periode 1945-
Product Brochures, inschrijvingsformulieren, uitnodigingen, programma's
Opmerkingen Het betreft hier o.m. de zogenoemde spreekdagen, die de EVD organiseert in samenwerking met de Kamers van Koophandel en andere particuliere exportbevorderende organisaties en instelling. Vaak is een handelsattaché van de buitenlandse post in een buitenland aanwezig om informatie te geven.
39.
Actor EVD

Handeling Het opstellen van handleidingen over marketing en bedrijfsuitvoering op exportgebied.
Periode 1945-
Product B.v. Exportstappenplannen
Opmerking Deze handeling wordt ook verricht in samenwerking met particuliere exportbevorderende organisaties.

5.2.6 Promotie

40.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het voorbereiden en organiseren van promotieactiviteiten.
Periode 1945-
Product Notulen, brieven uitnodigingen, promotiemateriaal
Opmerkingen Het betreft vooral activiteiten in het kader van de Algemene Holland promotie.

5.2.7 Bemiddeling en advies

41.
Actor EVD
Handeling Het adviseren van Nederlandse bedrijven uit de MKB sector over hun exportkansen en exportstrategie.
Periode 1945-
Product Adviezen, brieven

42.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het op verzoek van Nederlandse bedrijven verrichten van bemiddelende activiteiten bij de oprichting van vestigingen in het buitenland en bij de export.
Periode 1945-
Product Introductiebrieven, legitimatiebewijzen, brieven
Opmerking O.a. door middel van het programma Individuele Marktbewerking

43.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Senter
Handeling Het bemiddelen voor Nederlandse bedrijven bij aanbestedingen door internationale instellingen.
Periode 1945-
Product Brieven, formulieren, 'Bestedingen buitenland'
Opmerking Het gaat hierbij om aanbestedingen in het kader van projecten van internationale organisaties zoals b.v. de Wereldbank en de EU.

44.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Senter
Handeling Het bemiddelen bij aanvragen van subsidies door Nederlandse bedrijven voor door EG-instanties vastgestelde programma's.
Periode 1958-
Product Brief, formulieren
Opmerkingen Voorbeelden zijn subsidieprojecten voor ontwikkelingsactiviteiten in de voormalige Sovjetunie en Mongolië (TACIS en PHARE).

45.
Actor EVD

Handeling Het bemiddelen bij handelsgeschillen tussen Nederlandse ondernemingen en hun buitenlandse relaties.
Periode 1945-
Product Brieven

5.2.8 Bezoeken en missies

46.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het leveren van bijdragen bij de opstelling van protocollen en de organisatie van de ontvangst bij bezoek van buitenlandse staatshoofden en/of (regerings)delegaties in het kader van de exportbevordering.
Periode 1945-
Product Draaiboek inkomende bilaterale bezoeken
Opmerkingen Hieronder worden ook vertegenwoordigingen van internationale organisaties verstaan.

47.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het leveren van bijdragen op het terrein van de exportbevordering aan de inhoudelijke uitvoering van programma's van ontvangst van buitenlandse staatshoofden en/of (regerings)delegaties.
Periode 1945-
Product Redevoeringen, verslagen, publicaties, voorlichtingsbrochures, 'bedrijfsprofielenboekjes' e.d.
Opmerkingen Onder buitenlandse staatshoofden enz. worden ook vertegenwoordigingen van internationale organisaties verstaan.

48.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het leveren van bijdragen aan bezoeken van het staatshoofd en/of een of meer bewindslieden aan buitenlandse mogendheden ter bevordering van handelsrelaties.
Periode 1945-
Product Draaiboeken, programma's, uitnodigingen, brieven
Opmerkingen Hieronder worden ook vertegenwoordigingen van internationale organisaties verstaan.

49.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het voorbereiden en organiseren van handelsmissies naar het buitenland.
Periode 1945-
Product Programma, uitnodigingen, brieven, reispapieren, reserveringen
Opmerkingen Hieraan namen ook bewindslieden van het Ministerie van Economische Zaken deel.

5.2.9 Tentoonstellingen en beurzen

50.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het vaststellen van het subsidiebeleid, de controle en voorlichting ten aanzien van tentoonstellingen en jaarbeurzen in het buitenland.
Periode 1945-
Product Bijvoorbeeld instructie aan de EVD-ambtenaar 1948; algemene richtlijnen in 1949, in 1953.

51.
Actor Directoraat Exportbevordering
EVD

	Vakminister
Handeling	Het (mede) organiseren van Nederlandse deelnemingen aan buitenlandse tentoonstellingen en beurzen ten behoeve van de bevordering van de export.
Periode	1945-
Product	Brieven, uitnodigingen, programma's, notulen, catalogus van te exposeren bestanden
Opmerking	Deze handeling werd ook verricht in samenwerking met de particuliere exportbevorderende organisaties. De EVD organiseerde vooral niet commercieel gerichte inzendingen.
52.	
Actor	EVD
Handeling	Het verstrekken van een opdracht aan een instelling of organisatie voor de organisatie van een tentoonstelling of beurs.
Periode	1945-
Product	Brief, notities, notulen
Opmerking	De neerslag van deze handeling bevat ook de verslaglegging van de opdrachtnemer.
53.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het voorbereiden en vaststellen van een tentoonstelling in het buitenland voor Nederlandse producten.
Periode	1945-
Product	Notulen, uitnodigingen, programma
Opmerking	Het betreft hier o.a. de Holland Fair, gehouden in mei 1950 in een warehouse in Philadelphia in de VS.
54.	
Actor	De Minister van Economische Zaken EVD
Handeling	Het leveren van bijdragen aan besluiten van het Bureau Internationale des Expositions in Parijs.
Periode	1945-
Product	Instructies, notities, verslagen
55.	
Actor	De Minister van Economische Zaken De Minister van Algemene Zaken de EVD
Handeling	Het instellen/aanwijzen van organen, belast met de organisatie en uitvoering van de tentoonstelling.
Periode	1945-
Product	Brieven, contracten en verzekeringspolissen
Opmerkingen	In een aantal gevallen (Wereldtentoonstellingen) werd een stichting ingesteld, waarvan de voorzitter door de opdrachtgever werd benoemd. Tussen 1984 en 1986 werd per beurs een organiserende instelling aangewezen (Vakbeursregeling).
56.	
Actor	De Minister van Economische Zaken De Minister van Algemene Zaken EVD
Handeling	Het (mede) verwerven, beheren en overdragen van zakelijke rechten op terreinen van internationale tentoonstellingen en de zich daarop bevindende goederen.
Periode	1945-
Product	Contracten en verzekeringspolissen
57.	
Actor	De Minister van Economische Zaken De minister van Algemene Zaken

Handeling EVD
Het verlenen van subsidie of garantstelling aan een organisator van en/of inzender naar een internationale tentoonstellingen en beurzen.
Periode 1945-
Product Contracten, beschikking

58.
Actor De EVD, de vertegenwoordigingen van de EVD in het buitenland
Handeling Het bemiddelen bij inzendingen voor prijsvragen of deelneming aan wedstrijden.
Periode 1945-
Product Brieven formulieren

59.
Actor De Minister van Economische Zaken
De Minister van Algemene Zaken
EVD
Handeling Het bemiddelen bij inzendingen van bedrijven naar een internationale tentoonstelling of beurs.
Periode 1945-1965
Product Brieven, formulieren

5.2.10 Subsidieverlening

60.
Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het (jaarlijks) vaststellen van de hoogte en verdeling van subsidies aan particuliere instellingen op het terrein van de exportbevordering.
Periode 1945-
Product Begroting, memorie van toelichting, nota's notities, notulen
Opmerking Ten behoeve van deze handeling werd overleg gepleegd met de particuliere instellingen.

61.
Actor De Minister van Economische Zaken
EVD
Handeling Het toekennen van subsidies aan activiteiten en programma's van particuliere instellingen en organen ten behoeve van de bevordering van de export.
Periode 1945-1991
Product Beschikkingen, besluiten t.b.v. o.a.:
Actie Export van de Nationale Raad voor de Handelsbevordering
Activiteiten van de Kamers van Koophandel in het buitenland
Deelname aan internationale beurzen, te organiseren door het NCH
Organisatie van manifestaties door de NCH voor de presentatie van Nederlandse producten
Opmerking Onder deze handeling vallen alle subsidiebeschikkingen, die niet waren gebaseerd op een regeling of amvb.

62.
Actor De Minister van Economische Zaken
Handeling Het toekennen van subsidies aan Nederlandse instellingen, ingesteld ter bevordering van de buitenlandse handel, voor de apparaatskosten.
Periode 1947-1991
Product Beschikkingen en besluiten t.b.v.
Subsidies aan CIHAN
Subsidie voor apparaatskosten aan vestigingen van Nederlands-Buitenlandse Kamers van Koophandel (b.v. voor de vestiging in de VS over de jaren 1975-1979)
Subsidies aan Centrale Kamer voor Handelsbevordering CKH, 1965-1974
Subsidies aan het Nederlands Centrum voor Handelsbevordering, 1975-
Opmerkingen De subsidies werden jaarlijks toegekend aan de instellingen en organisaties.

63.

Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het vaststellen van subsidiebesluiten en regelingen ter bevordering van de export.
 Periode 1945-
 Product O.a.:
 Regeling Subsidiering gebundelde exportactiviteiten, Stcrt. 1978, 52
 Garantierегeling voor voorbereidingskosten van turnkey-projecten. Stcrt. 1978, 52
 Regeling voor het matchingfonds, Stcrt. 1978, 52
 Garantierегeling voorbereidingskosten bij het aanbieden van technische ontwerpen en adviezen, Stcrt. 1981, 104
 Subsidierегeling exportsamenwerkingsverbanden MKB, Stcrt. 1982, 83
 Regeling haalbaarheidssubsidies, Stcrt. 1982, 154
 Regeling stimulering exportactiviteiten, Stcrt. 1983, 253; 1985, 29; 1986, 149; 1987, 250
 IBTA Subsidierегeling Investeringsbevordering en Technische Assistentie Oost Europa
 Besluit subsidies exportfinanciering, Stb. 1994, 318,
 Besluit exportfinancieringsarrangement Indonesië 1996, Stb. 1997, 133.
 Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen, Stcrt. 1977, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement Indonesië Stcrt. 1997, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement zware matching, Stcrt. 1997, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement lichte matching, Stcrt. 1997, 245
 Renteoverbruggingsfaciliteit, Stcrt. 1997, 245
 Opmerkingen Na 1991 worden de subsidieregelingen, conform de Kaderwet EZ-subsidies vastgesteld d.m.v. een amvb.

64.

Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het jaarlijks vaststellen van het bedrag dat beschikbaar is voor de subsidietoezeggingen.
 Grondslag O.a.:
 Besluit subsidies exportfinanciering, Stb. 1994, 318,
 Subsidierегeling exportfinancieringsarrangement Indonesië, 1996. art. 26
 Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen, Stcrt. 1977, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement Indonesië Stcrt. 1997, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement zware matching, Stcrt. 1997, 245
 Regeling exportfinancieringsarrangement lichte matching, Stcrt. 1997, 245
 Subsidierегeling exportmedewerker MKB 1998
 Subsidierегeling starters op buitenlandse markten 1999
 Periode 1978-
 Product Besluit
 Opmerking De minister kan voor afzonderlijke sectoren van ondernemingen of voor bepaalde categorieën van toezeggingen afzonderlijke bedragen vaststellen. Deze afzonderlijke bedragen kunnen bij onderuitputting op 1 november van een jaar gevoegd worden bij het totaalbedrag ter besteding zonder onderscheid.

65.

Actor De Interdepartementale werkgroep Exportsteun
 Handeling Het adviseren van de minister bij de vaststelling van een regeling inzake exportfinancieringsarrangementen.
 Grondslag Vanaf 1994:
 Besluit subsidies exportfinanciering
 Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, art. 3, lid 2 sub d;
 Periode 1976-
 Product Advies

66.

Actor Adviescommissie Exportsteun
 Handeling Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de staatssecretaris inzake exportfinancieringssteun in nationaal en internationaal verband.
 Grondslag Vanaf 1994:
 Besluit subsidies exportfinanciering
 Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, art. 3, lid 2 sub d;
 Periode 1976-

Product	Advies
67.	
Actor	De Interdepartementale werkgroep Exportsteun
Handeling	Het adviseren van de minister bij een aanvraag om subsidie ter uitvoering van exportfinancieringsarrangementen.
Grondslag	Vanaf 1994: Besluit subsidies exportfinanciering Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, art. 3, lid 2 sub d;
Periode	1976-
Product	Advies
Opmerking	De verplichting tot adviesaanvraag is vastgelegd in de regelingen, waarbij veelal is bepaald dat spoedeisende gevallen van advisering zijn uitgezonderd. De advisering duurt veelal vier weken tenzij de aanvraag dringend is.
68.	
Actor	De Adviescommissie Exportsteun
Handeling	Het adviseren van de Interdepartementale werkgroep Exportsteun over de aanvragen om subsidie uit het matchingsfonds.
Grondslag	Vanaf 1994: Besluit subsidies exportfinanciering 1994 Besluit subsidie exportfinancieringsarrangementen, 1997
Periode	1976-
Product	Advies
69.	
Actor	De Minister van Economische Zaken Senter
Handeling	Het verstrekken of niet verstrekken van een subsidie of schenking aan ondernemers en/of particuliere instellingen en (branche)organisaties ter bevordering van de export.
Grondslag	O.a.: Regeling Stimulering Exportactiviteiten 1984 Besluit subsidies exportfinanciering, Stb. 1994, 318 Subsidieregeling exportfinancieringsarrangement Indonesië, 1996 Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen, Stcrt. 1977, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement Indonesië Stcrt. 1997, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement zware matching, Stcrt. 1997, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement lichte matching, Stcrt. 1997, 245 Subsidieregeling investeringsbevordering en technische assistentie Oost-Europa Stcrt. 1998, 130 Subsidieregeling exportmedewerker MKB 1998 Subsidieregeling starters op buitenlandse markten 1999
Periode	1978-
Product	Beschikking
Opmerking	De minister kan afwijzend beschikken als de aanvraag niet voldoet aan bepaalde vereisten uit de regeling.
70.	
Actor	De Minister van Economische Zaken
Handeling	Het vaststellen van een model aanvraagformulier.
Grondslag	O.a.: Subsidieregeling exportfinancieringsarrangement Indonesië, 1996, art. 10 Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen, Stcrt. 1977, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement Indonesië Stcrt. 1997, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement zware matching, Stcrt. 1997, 245 Regeling exportfinancieringsarrangement lichte matching, Stcrt. 1997, 245 Subsidieregeling exportmedewerker MKB 1998 Subsidieregeling starters op buitenlandse markten 1999
Periode	1978-
Product	Model

71.
 Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het geven van toestemming voor wijzigingen of vertragingen in het verloop van de transactie, waarvoor een ondernemer subsidie heeft aangevraagd.
 Grondslag O.a.:
 Besluit subsidies exportfinanciering, Stb. 1994, 318
 Subsidieregeling exportfinancieringsarrangement Indonesië, 1996, art. 22.1 en art. 14.1
 Periode 1978-
 Product Beschikking, brief
72.
 Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het verlenen van garanties voor de voorbereidingskosten voor offertes van z.g. `Turnkey'-projecten.
 Bron Garantieregeling Stcrt. 1978, 52.
 Periode 1978-1984
 Product Beschikking
73.
 Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het uitkeren van 50% garantiegelden voor niet gerealiseerde offertes van z.g. `Turnkey'-projecten.
 Bron Garantieregeling Stcrt. 1978, 52.
 Periode 1978-1984
 Product Financiële bescheiden
74.
 Actor De Interdepartementale Commissie Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
 Handeling Het adviseren van de ministers van EZ en OS over het beleid en het beheer van het Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
 Grondslag Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
 Periode 1979-
 Product Notulen, brieven
 Opmerking De handelingen van de minister van Ontwikkelingssamenwerking staan beschreven in Gedane Buitenlandse Zaken, PIVOT-rapport 103.
75.
 Actor De Minister van Economische Zaken/Werkgroep Gemengde Kredieten
 Handeling Het beoordelen van de aanvragen voor een subsidie van het programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
 Periode 1979-
 Product Advies
 Opmerking De handelingen van de minister van Ontwikkelingssamenwerking staan beschreven in Gedane Buitenlandse Zaken, PIVOT-rapport 103.
76.
 Actor EVD
 Handeling Het verlenen van subsidies aan Nederlandse inzendingen naar internationale vakbeurzen en tentoonstellingen in het buitenland op grond van een actieprogramma.
 Grondslag O.a. Regeling Stimulering Exportactiviteiten 1984, 1986
 Periode 1984-
 Product Beschikking
 Opmerkingen Het betreft hier voorschotverlening, vaststelling, uitbetaling en verantwoording van de desbetreffende subsidies. Vanaf 1986 dienen alle te subsidiëren activiteiten in het actieprogramma te zijn vastgelegd.
77.
 Actor De Minister van Economische Zaken
 Handeling Het verhogen van de rente van een exportkrediet met een opslag.

Grondslag   Subsidieregeling exportfinancieringsarrangement Indonesië, 1996, art. 2
Periode   1996-
Product   Besluit
Opmerking   Het betreft hier de zogenoemde refinancieringsrente.

78.

Actor   EVD
Handeling   Het beoordelen van door ondernemingen in samenwerking met brancheorganisaties en/of
Kamers van Koophandel opgestelde exportstrategieën.
Bron   Regeling PSB, art. 2
Periode   1998-
Product   Brief, notitie

79.

Actor   De Minister van Economische Zaken
Handeling   Het meefinancieren van technische hulpverleningsprogramma's en projecten van het
Trustfund.
Periode   1995-
Product   Besluit

6. Gebruikte afkortingen

AMVB	Algemene Maatregel van Bestuur
BEB	[Directoraat] Buitenlandse Economische Betrekkingen
BSD	Basiselectiedocument
BSE	Besluit Subsidie Exportfinancieringsarrangementen
BZ	Buitenlandse Zaken (minister van)
CIHAN	Centraal Instituut ter bevordering van de Buitenlandse Handel
CKH	Centrale Kamer voor Handelsbevordering
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EG	Europese Gemeenschap(pen)
EGKS	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
EVD	Economische Voorlichtingsdienst, ook Exportvoorlichtingsdienst
EU	Europese Unie
EZ	Economische Zaken (minister van)
GATT	Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel
IBTA	Investeringsbevordering en Technical Assistance
IRHP	Interdepartementale Raad voor de Handelspolitiek
KB	Koninklijk Besluit
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
MKB	Midden- en kleinbedrijf
NCH	(Stichting) Nederlands Centrum voor Handelsbevordering
NCM	Nederlandse Credietverzekerings Maatschappij NV
NCW	Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NEPO	Netherlands Export Promotion Organisation
NMCP	Netherlands Management Consultancy Programme Eastern Europe
ORET	Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OS	Ontwikkelingssamenwerking (minister van)
PESP	Programma Economische Samenwerking Projecten
PSB	Programma Starters op Buitenlandse Markten
PIVOT	Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn
PSO	Programma Samenwerking Oost-Europa
ROF	Renteovertbruggingsfonds
Stb	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
VKK	Vereniging van Kamers van Koophandel, na 1980: Vereniging van Kamers van Koophandel en Fabrieken in Nederland

7. Bronnen en literatuur

Blom, F, *Het directoraat-generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen van het Ministerie van Economische Zaken, rapport van het onderzoek naar organisatie, taken en personeel 1945-1969*, CAS Winschoten 1989

Bruijn, J.A. de, *Economische zaken, profiel van een ministerie*, Den Haag, 1989

Bruijn, J.A. de, *Economische Zaken en economische subsidies. Een instrumentele en organisatorische analyse van de toepassing van economische subsidies*. Den Haag 1990

E. Burger, P.L. Groen, J. Steenhuis. *Gedane buitenlandse zaken. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein buitenland, ontwikkelingssamenwerking en het ministerie van Buitenlandse Zaken, 1945-1990 [1994]*. PIVOT-rapport 103. 's-Gravenhage 2001

CAS Winschoten, *Het directoraat-generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen van het ministerie van Economische Zaken, Rapport van het onderzoek naar organisatie, taken en personeel 1945-1969*. Winschoten 1989

CAS Winschoten, *Inventaris van de archieven van de Economische Voorlichtingsdienst en de onder deze dienst ressorterende instellingen van het Ministerie van Economische Zaken (1933-) 1936-1965 (1973)*. Winschoten 1991

CAS Winschoten, *Inventaris van het archief van het Directoraat-Generaal voor de Buitenlandse Economische Betrekkingen van het ministerie van Economische Zaken (1945-) 1966-1969 (-1975)*. Winschoten 1992

Denig, E. *Imago van Holland, voorlichting en presentatie in het buitenland*. Muiderberg 1991

Dingemans, R. en R. Romme, *Nederland en het Marshall-plan, een bronnenoverzicht en filmografie 1947-1953*. [s-Gravenhage, 1996] Onderzoeksgids Algemeen Rijksarchief

Exportbevordering en Voorlichtingsdienst EVD, *Gids voor exportbevordering, 1977-*

Exportnota. TK 83-84, 18 206, nrs. 1-2

Gijsman, D, *Exportfinanciering*, Deventer-Den Haag 1986

Heroverweging Exportbeleid. TK 87-88, 20 218, nrs. 1-2

Mietes, A.A., *Herverzekerd, een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein herverzekering van export- en importkredieten en investeringsgaranties, 1940 – 1996* 's-Gravenhage, 2000, PIVOT-rapport nr. 78

Nota inzake exportpolitiek. TK 51-52, 2529

Nota subsidiebeleid ten opzichte van exportcombinaties, Ministerie van Economische Zaken. 1954

Moquette, F.G., *Van BEP tot BEB, de aanpassing van de bestuurlijke structuren aan de ontwikkelingen van de buitenlandse economische betrekkingen in Nederland sedert 1795*, diss. Leiden 1993

Nederlandse Staatscourant, 1946-

Ontwikkelingsrelevante exporttransacties. Algemene Rekenkamer. TK 89-90, 21 487, nr. 2

Salzmann, W.H., *Bedrijfsleven, overheid en handelsbevordering, The Netherlands Chamber of Commerce in the United States inc. 1903-1987*. Dissertatie. Leiden 1994

Schendelen, M.C.P.M. van, *De markt van politiek en bedrijfsleven, Den Haag verklaard voor ondernemers*. Deventer 1988

Siebe Schuur, *Exportbevordering in Nederland. De geschiedenis van de Economische Voorlichtingsdienst 1936-1952*. Doctoraal scriptie Rijksuniversiteit Leiden. 1971. (Niet gepubliceerd)

J.H. van Tol, *Agrarische handelspolitiek en exportbevordering. Een institutioneel onderzoek naar taken en handelingen op het gebied van de agrarische handelspolitiek, internationale samenwerking en exportbevordering ten aanzien van agrarische en visserijproducten, en naar de agrarische vertegenwoordiging in het buitenland, 1945-1998*. 's-Gravenhage 2000, PIVOT-rapport nr. 80